

СЕНТАР ЗА ИНФОРМАЦИОНЕ
ДОКУМЕНТАЦИЈУ РЕПУБЛИКЕ
Inv. br. 4394
SIGN.

13

ОСНОВИ КРИВИЧНОГ ПРАВА

КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ОПШТИ ДЕО

ОД
Др. ТОМЕ ЖИВАНОВИЋА

РЕД. ПРОФЕСОРА КРИВИЧНОГ ПРАВА НА УНИВЕРЗИТЕТУ У БЕОГРАДУ

I. КЊИГА

(Увод. — I. Кривично дело).

С В. 1.—3.

БЕОГРАД
1941

ШТАМПА „МЛАДА СРБИЈА“, БЕОГРАД — УСКОЧКА 4 ТЕЛ. 21352.

ДЕЛА И ЧАСОПИСИ СКРАЋЕНО ЦИТИРАНИ

Домаћа књижевност:

Авакумовић: Авакумовић Теорија Казненог права 1887—1891; **Петронијевић:** Петронијевић Основи Логике 1932; **Ценић:** Ценић Објашњење Казнителног законика 1866; **Објашњење:** Кратко објашњење с. х. с. пројекта к. з. 1933; **Арх.:** Архив за правне и друштвене науке, орган Правног факултета; **Б.:** Бранич, орган Адвокатског удружења; **Пол.:** Полиција, час. за упр.-пол. и суд. праксу; **Šilović-Frank:** Šilović (uz saradnju St. Franka) Kazneno pravo, Opći deo 1929; **Janka-Šilović:** Janka Kazneno Pravo, priredio J. Šilović 1908 (4. izd.); **Dolenc:** Dolenc Tumač Kriminalnog zakonika 1930; **Dolenc-Makleco:** Dolenc i Makleco Sistem celokupnog kriminalnog prava 1935; **М.:** Mjesečnik (pravničkoga društva u Zagrebu); **Петровић:** Петровић Савремени проблеми Кривичног права 1938; **Тарановски:** Тарановски Историја српског права у немањићкој држави, II. Историја кривичног права 1931; **Соловјев З. Д.:** Соловјев Законодавство Стефана Душана 1928; **Долаћићев:** Долаћићев Наказателно право (Општа част) 1933.

Живановић Правна филозофија: Систем синтетичке Правне филозофије I 1921; **Основни проблеми:** Живановић Основни проблеми Кривичног права 1930; **Основни проблеми постшиљка:** Живановић Основни проблеми Кривичног и Грађанског процесног права (у два одељка) 1940—1941; **Основни проблеми Етике:** Живановић Основни проблеми Етике (Филозофије моралне) 1935; **Војно кривично право:** Живановић Основи војног Кривичног права, Општи део, 1924; **Исчијући:** Живановић Иступи из Кривичног законика (објашњење З. части) 1925 (2. изд.); **К. з. или к. с. ћ.:** Живановић Кривични законик и поступак с кратким објашњењем 1930; **Дуалитет:** Живановић Дуалитет кривичних санкција (прист. ак. бес. 1926) Глас Срп. краљ. академије CXVIII, 2. р., 65 (посебно ошт. 1928); **Административно право:** Живановић Административно право Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца (обј. у Народној енциклопедији 1925, стр. 17—30).

Француска књижевност:

Chauveau-Hélié: Chauveau и Hélie Théorie du Code pénal 1887 (6. изд.); **Boitard:** Boitard-Mesnard Leçons de droit criminel (13. изд.); **Cuche:** Cuche Précis de Droit criminel 1926; **Garnon:** Garnon Code pénal annoté 1901—1906; **Garraud:** Garraud Précis de Droit criminel 1926 (14. изд.); **Garraud Traité:** Garraud Traité de Droit pénal français 1913—1935 (3. изд.); **Degois:** Degois Traité élémentaire de Droit criminel 1922 (2. изд.); **Donnedieu de Vabres:** Traité élémentaire de Droit criminel (б. д.); **Haus:** Haus Principes généraux du Droit pénal belge 1879 (3. изд.); **Lainé:** Lainé Traité élémentaire de Droit criminel 1879; **Laborde:** Laborde Cours de Droit criminel 1898 (2. изд.); **Ortolan:** Ortolan—Desjardin Eléments du Droit pénal 1886 (5. изд.); **Prins:** Prins Science pénale et droit positif 1899; **Rossi-Hélie:** Rossi-Hélie Traité de Droit pénal 1855 (2. изд.); **Roux:** Roux Cours de Droit criminel français I (Droit pénal) 1927 (2. изд.); **Vidal-Magnol:** Vidal—Magnol Cours de Droit criminel 1927 (7. изд.; 8. изд. 1935 [по Трипартијији прерађено] неузето у обзир); **Villey:** Villey Précis d'un cours de Droit criminel 1891 (5. изд.); **R. int.:** Revue internationale de Droit pénal (organe de l'Association internationale de Droit pénal) Paris (од 1924); **R. pén.:** Revue pénitentiaire et de Droit pénal; **R. sc. cr.:** Revue de Science criminelle et de Droit pénal comparé od 1936.

Немачка књижевност:

v. Bar.: v. Bar Gesetz und Schuld im Strafrecht 1906—1909; **Beling:** Beling Die Lehre vom Verbrechen 1906; **Beling (одн. Schoet.) Heft 1:** Strafrechtliche Abhandlungen, сад. изд. Schoetensack; **Berner:** Berner Lehrbuch des deutschen Strafrechts 1898 (18. изд.); **Binding:** Binding Handbuch des deutschen Strafrechts I 1885; **Binding Normen:** Binding

ИЗ ПРЕДГОВОРА КА 3. (1. — 3.) ИЗДАЊУ (1933—1939)

Основи Кривичног права, Општи део, објављени у наслону на Кривични законик Краљевине Србије 1910 у првом изд., 1922 у другом, појављују се овде пре свега потпуно прилагођени новом Кривичном законику (од 29. јануара, 1929), дакле као Основи Кривичног права Краљевине Југославије.

Но они се сада појављују и као теоријски изнова потпуно прерађени. То је имало за нужну консеквенцу њихово знатно повећање (нарочито у примедбама, које сада заузимају знатан део књиге).

Уз то је свуда изнета историја,

Ослонац Општег дела Основа су Основни проблеми Кривичног права (виши Општи део Кривичног права), који су у потпуном издању (прво 1910) изашли на француском 1929, на српском 1930.

Београд, 14. маја, 1935.

ИЗ ПРЕДГОВОРА КА 1. ИЗДАЊУ (1910—1912)

Темељ Основа Кривичног права положен је у Основним проблемима. Ту су утврђени елементи три основна појма Кривичног права: кривичног дела, кривца и казне, од којих је претпоследњи од писца конструисан на супрот општој теорији, која погрешно сматра као основне кривично-правне појмове само кривично дело и казну. С обзиром на пишчеву трихотомију основних кривично-правних појмова Основи су, за разлику од осталих система Кривичног права, подељени у три одељка: одељак I кривично дело, одељак II кривац, одељак III казна.

Конструисање појма кривца као самосталног основног појма Кривичног права има за последицу измену било у суштини било у појединостима многих учења његовог Општег дела. Тако наука о радњи, саучешћу, покушају, „условима кажњивости“, „личним основним искључења казне“, продуженом и колективном кривичном делу и многе друге добиле су у Основима сасвим нов облик, и у том извођењу закључака из трихотомије основних појмова лежала је највећа тешкоћа при изради истих.

Београд, 1. маја, 1910.

ЧГБ. ф.

35/11

Die Normen und ihre Uebertretung 1 1890 (2. изд., 3 изд. 1916), 2 1877 (2. изд. 1914 и 1916), 3 1918, 4 1919/20; *v. Buri*: *v. Buri* Beiträge zur Theorie des Strafrechts und zum Strafgesetzbuch. Gesammelte Abhandlungen 1894; *C C C*: Каролина (в. § 10 V); *Exner* Abh: Kriminalistische Abhandlungen, herausg. von *F. Exner*; *Finger*: Finger Lehrbuch des deutschen Strafrechts 1 1904; *Frank*: Frank Das Strafgesetzbuch für das Deutsche Reich 1931 (18. изд.); *G A*: Goltdammers Archiv für Strafrecht; *G S*: Gerichtssaal; *Hafter*: Hafter Lehrbuch des schweizerischen Strafrechts 1926; *Hälschner*: Hälschner Das gemeine deutsche Strafrecht 1 1881, 2 1884–1887; *J K V*: Internationale kriminalistische Vereinigung; *Kohler*: Kohler Studien aus dem Strafrecht 1890; *Köhler*: Köhler Deutsches Strafrecht, Allg. Teil 1917; *Liepmann*: Liepmann Einleitung in das Strafrecht 1900; *v. Lil. Heft.*: Strafrechtliche Abhandlungen, в. *Beling*; *v. Liszt*: *v. Liszt* Lehrbuch des deutschen Strafrechts 1919 (21. и 22. изд.); *v. Liszt* Aufsätze; *v. Liszt* Strafrechtliche Aufsätze und Vorträge 2 књ. 1905; *v. Liszt—Schmidt*: *v. Liszt* Lehrbuch des deutschen Strafrechts 1927 (изд. 23 и сл. од *Schmidt-a*), 25. изд. 1932 [дел. узето у обзир]; *Merkel*: *Merkel* Lehrbuch des Strafrechts 1889; *Meyer-Allfeld*: Meyer Lehrbuch des deutschen Strafrechts (изд. 6. и сл. од *Allfeld-a*) 8. изд. 1922 (9. изд. 1934 недовршено [неузето у обзир]); *M. E. Mayer*: *M. E. Mayer* Der allgemeine Teil des deutschen Strafrechts 1915; *Mezger*: *Mezger* Strafrecht Allg. T. 1931 и (3. изд.) Deutsches Strafrecht 1938; *Monatsschrift*: Monatsschrift für Kriminalpsychologie und Strafrechtsreform; *Olshausen*: *Olshausen* Kommentar zum Strafgesetzbuch 1927 (11. изд.); *Oppenhoff*: Oppenhoff Das Strafgesetzbuch für das Deutsche Reich 1901 (14. изд.); *Sauer*: *Sauer* Grundlagen des Strafrechts 1921; *Siegert*: Siegert Grundzüge des Strafrechts im neuen Staat 1934; *Schütze*: Schütze Lehrbuch des deutschen Strafrechts 1874 (2. изд.); *Schwartz*: Schwartz Das Strafgesetzbuch für das Deutsche Reich 1914; *Schweiz. Z.*: Schweizerische Zeitschrift für Strafrecht; *Stooss*: Stooss Lehrbuch des österreichischen Strafrechts 1913 (2. изд.); *Vergl. D.* (Allg. T. или Bes. T): Vergleichende Darstellung des deutschen und ausländischen Strafrechts 1904–1909; *Temme*: Temme Lehrbuch des gemeinen deutschen Strafrechts 1876; *Wachenfeld*: Wachenfeld Lehrbuch des deutschen Strafrechts 1914; *Z.*: Zeitschrift für die gesammte Strafrechtswissenschaft.

Руска, италијанска и друга књижевност:

Таганцев: Таганцев Русское Уголовное Право 1902; *Пусшореслев*: Пусшореслев Уголовное Право 1909. — *Guntzburg*: Guntzburg Les transformations récentes du Droit pénal 1933. — *Carrara*: Carrara Programma del Corso di Diritto criminale 1924 (11. изд.); *Florian*: Florian Trattato di Diritto penale 1926 (3. изд.), 1934 (4. изд.); *Ferrari*: Ferrari Principii di Diritto criminale 1928; *Impallomeni*: Impallomeni Istituzioni di Diritto penale 1921 (3. изд.); *Lanza*: Lanza Istituzioni di Diritto penale 1924–26; *Manzini*: Trattato di Diritto penale italiano 1933–1937 (8 књ. о. и п. део); *Riv. p.*: Rivista penale; *Sc. p.*: La Scuola positiva; *R. d.*: Rivista di Diritto e Procedura penale; *Calon*: Cuello Callon Derecho penal 1926. — *R. i. roum.*: Revue internationale de doctrine et de législation penale (изд. *Moruzzi*); *R. roum.*: Revista penale (изд. *Georgescu*); *R. p.*: Revista penal (*Jonescu-Dolj-Pella*); *Am. J.*: The Journal of Criminal Law and Criminology, Chicago.

Corpus iuris civilis (изд. *Krueger-Mommsen*, у 3 књ.). — *Digesta* н. пр.: L 1 (scil. 3.), § (ако има деобе L. у §§-е) 1 (de iniuris et famosis libellis [наслов отс.: не ставља се обично у цит.]) D. 47 (scil. liber XLVII), 10 (scil. отс. X). — *Codex* н. пр.: C. 9 (scil. liber IX), 24 (scil. отс. XIV). Lex се обично не наводи (н. пр. L. 1 C. 9, 24).

У В О Д

§ 1. Предмети увода.

I. Увод у Науку кривичног права (краће у Кривично право) треба да се подели у две паралелне главе. Првој су предмет кривично право и Наука кривичног права, а другој њихова историја.

II. Учење о кривичном праву и о Науци кривичног права, глава I увода дакле, има посебице да обухвати као своје објекте:

1. Појам кривичног права.

2. Изворе кривичног права и рад на међународној унификацији кривичног права.

3. Појам осталих кривичних наука као и помоћних наука Кривичном праву.

III. За деобу историјског учења в. §§ 7–11.

ГЛАВА I.

КРИВИЧНО ПРАВО И НАУКА КРИВИЧНОГ ПРАВА.

§ 2. Појам (формални и материјални) кривичног права.

I. У формалном објективном смислу кривично право (посматрано енциклопедијски, екстензивно) је скуп државних правних прописа, којима се за кривично дело одређује кривична санкција (казна и мера безбедности) пропис кривца. Кривично право у субјективном смислу (т. ј. као овлашћење) је пак право државе на кривичну санкцију, које јој припада на основу оних прописа при постоењу кривичног дела и кривца.

Из појма кривичног права у објективном смислу излази, да има три основна кривично-правна (законска) бића (апстракције [три елемента кривичног права]) и према томе три основна појма Науке кривичног права: кривично дело, кривац и кривична санкција. Систем Науке

кривичног права је према томе систем *шројне, шроделне, шрипаршишне деобе*, краће Трипартитија (Трипартитизам, Трихотовија, Трилогија, Тријализам) или (в. III) *Персонализам*, постављен најпре (в. Основни проблеми § 4) у пишчевој расправи¹⁾ *O субјектишном елементу у појму кривичног дела од 1909.* данас владајући у теорији и законодавству.

II. Према *шрадиционалној* доктрини међутим (која је — в. Основни проблеми § 3 — једина постала до појаве поменуте расправе 1909) у кривичном праву се садрже само два основна права бића, и према томе Наука кривичног права има само два основна појма: *кривично дело и казну* (одн. кривичну санкцију). Тај смо систем означили као систем *двојне, двodelне, бийаршишне* деобе, краће као Бипартију, или *Инперсонализам* (Бипартизам, Дихотовија, Билогија, Дуализам). Под тим ћемо називом његовим доктринама противстављати доктрине Трипартитије или (в. III) Персонализма.

1. До Трипартитије, т. ј. у доба Бипартије кривац је у кривичном праву био само физичко-психичко, не и правно биће. Његови физичко-психички састанци (људски карактер радње и особито виност) унети су били у појам кривичног дела, у његов производ дакле као састанци овог правног појма. Неколико писаца (као Feuerbach, Ortolan, Merkel) су га бојажљиво уносили у својству извршиоца у састанке кривичног дела, под називом „активног субјекти“ или просто „субјекти“ кривичног дела. Антрополози-позитивисти (Lombroso, Ferri) су потом физичко-психичко биће човека-криваца огласили за физичко-психопатолошко биће и тако јаче скренули пажњу на његову душу (по њима аномалну). Трипартитија долазећи после тога претставља *шређу* фазу у еволуцији појма човека, извршиоца кривичног дела, *дијалектичко-правну*, у којој тек тај човек улази у *правни свет* (у свет правних појмова) и његова *психичка* садржина долази до самосталног и тако пуног изражавања.

gdc 2. Бипартија је била нашла свог израза у самој дефиницији кривичног права. Тако према главном претставнику њеном, в. Liszt-y: „Кривично право је скуп оних државних правних прописа, којима се за кривично дело као биће надовезује казна као правна последица“.²⁾

¹⁾ Објављено под насловом *De l'élément subjectif („moral“) dans la notion du délit* у Schweiz. Z. 22 (1909) 257—265, затим у Arх. 1909 (376—384). В. исту и у Основним проблемима 199—206. — В. проф. Gunzburg *Les transformations récentes du droit pénal* 1933, 26 (дајући нов назив [„Givanovitch, le père de la théorie du tripartisme dans la science du droit criminel“]).

²⁾ § 11. — В. за сличне дефиниције осталих некадањих бипартиста наше расправе: *Sulle nozioni fondamentali del diritto criminale nelle letteratura criminale-giuridica italiana*, у Sc. p. 1916 и *Sur les notions fondamentales du Droit criminel dans la littérature criminelle — juridique française*, у R. pén. 1916, 36. За некадање немачке писце в. нашу горе (пр. 1) поменуту расправу *De l'élément subjectif*.

III. Главна новина у Трипартитији је кривац као правно, и уз то као *самостално* правно биће, *персонализација кривичног права* дакле. Уношење истога у кривично-правни систем повлачи *шреду* из основа како традиционалне (конформистичке) систематике тако и многих доктрина. Тиме је уједно створен нов метод обраде грађе, метод *шрипаршишни* или *персоналистички* (в. Основни проблеми § 7). Споредна новина је својење казне и мере безбедности на виши појам *кривична санкција*.¹⁾

1. За *систематску аргументацију* против Бипартије у прилог Трипартитије в. Основни проблеми § 5.

2. За одјеке конструкције *шродеобног* система у књижевности и за *примену шродеобног система и метода* у осталим кривичним наукама, у целокупном деликтном праву и деликтном моралу, у Педагогији и Медицини (Патологији и Психопатологији), Историји и Зоологији, а и Ботаници в. Основни проблеми §§ 6 и 8 и Додатак В.²⁾

3. Најскорашњији пријем је Трипартитија нашла у немачкој књижевности. Ту је *персоналистичко* Кривично право Трипартитије названо и звршилачким Кривичним правом (*Tätersstrafrecht*).³⁾ Последња етапа развоја немачког Кривичног права (нац. соц.) је т. зв. *Кривично право воле* (*Willensstrafrecht*), према коме је *предмет* (објекат) државне реакције *сама волја* („непријатељска“ [против „немачког народа и његовог виталног поретка“]) као *чисто субјектишна* чињеница, а *кривично дело* служи само као *доказ* кривичне волје (у следству чега се узима, да је без значаја, да ли је кривично дело *свршено* или *покушано*, те његова дефиниција мора да има за основни елемент појам, који обухвата и *свршеност* и *покушај*, а то је [*Freisler*] појам предузеће). „Кривично право воле“ (насупрот постојећем, које означују као „Кривично право *последично*“) сматра дакле *криваца* као искључиву *предпоставку* кривичне санкције, пошто је према њему кривично дело само *доказ* кривичне волје. На тај начин су дотични, примајући Трипартитију, створили само једну *варијанту* Персонализма, према томе Трипартитије (у основу

¹⁾ Узима, да је то својење немогуће *Stooss Strafrechtliche Systematik* (в. Основни проблеми 213 и сл.).

²⁾ В. за њену примену у *Међународном* деликтном праву: *Givanovitch Les premières bases du Droit intern. delictuel* у *Annuaire de l'Ass. youg. de dr. intern.* 1934, 293; у *Правашном* деликтном праву: *Б. Благојевић* Посебни део *Облигационог права* 1939, 280 и сл.; у *финансијском* праву: *A. Leitner Uvod u studij poreznog prava*, Zagreb, 1939.

³⁾ *Kantorowitz* у свом раду *Tat und Schuld, Radbruch* у *Schweiz. Z.* 51 (1937) 249, 252 и сл. (где износи наше гледиште), *E. Wolff* (в. *Radbruch*), *Megzer* (који [у 1. изд. 1938 чист бипартиста] у 2. изд. већ наглашава потребу „учења о кривцу“ [*Verbrecherlehre*], а у 3. изд. [под насловом *Deutsches Strafrecht*] од 1938 је дефинитивно примио криваца уnev га у 2. одељак, чији је наслов „Кривично дело и његов извршилац“).

варијанта *Ferri*-ева). За још једну варијанту Трипартиције, посталу пре ове, в. *Основни проблеми* § 6 I 1 и II и IV и Дод. (*Alimena, Mittermaier* и још неки [подобност за урачунљивост је елеменат кривца, а винос је елеменат кривичног дела, цепајући тако субјективни елеменат]).

IV. Што се тиче кривичних законика, *кривац* је изричito признат као особено и самостално правно биће прво у пројекту Кривичног законика Србије од 1911, потом у италијанском пројекту од 1921 (*Ferri*), па онда у Кривичном законику Југославије од 27. јануара, 1929, затим у Кривичном законику италијанском од 1930, шпанском (укинутом) од 1928, пољском од 1932, руском (редакцији) од 1926 (1. редакц. од 1922), швајцарском од 1937 и кубљанском од 1938, као и у француском пројекту к. з. од 1932 и у прој. немачког к. з. од 1925 и 1928.

У к. з. се то види већ по наслову главе друге, који гласи „Кривично дело и учинилац“, а и по строгом разликовању између објективне (употребљене, где је само у питању кривично дело, као у §§ 23 и 24 к. з.) и субјективне, личне (употребљене, где је у питању кривац, као у §§ 19 и 26 к. з.) формулатије поједињих одредаба.¹⁾

V. 1. За примену *Трипартиције* (Персонализма) у Етици в. *Основне проблеме Етика*.

2. За примену Персонализма у постулатима в. *Основне проблеме Кривичног и Грађанског постулатка*.

VI. *Антрополошка школа* (*Lombroso*) и њен изданак *позитивна* (*Ferri*) истакли су истину јаче но ранији писци, да је узрок криминалитета особито биопсихичка индивидуалност. Али се нико од њихових заступника није бавио кривично-правном систематиком и методом, и при правном излагању су се држали *Бипартиције* (в. *Основни проблеми* § 6 I). Чак и једино (до *Ferri*-евих Принципа од 1928) њихово систематско дело, *Florian*-ово, тек је у 3. издању (од 1926) прерађено по Трипартицији (в. *Основни проблеми* § 6 I 2) с особыним одељком о *кривци* (као што је 1938 у Француској 7. изд. *Vidal*-овог Кривичног права проф. *Magnol* прерадио по Трипартицији, а у Немачкој проф. *Mezger* [в горе III пр. 2] 3. изд. свог уџбеника 1938, што све најрељефније приказује светски значај трипартитне реформе). За тврђење проф. *Feria*, да је порекло Трипартиције у *позитивној* школи, и проф. *Ланце*, да смо ми из његовог „хуманизма“, а не тобож „из *позитивне* школе“,

¹⁾ В. о једној и другој редакцији к. з. нашу расправу *Alcune osservazioni sul progetto italiano di Codice penale* (прешт. из *Appuário di Dir. comp. 6 II* под 6, као и *Givannitch Code criminel du Royaume de Yougoslavie y Schweiz. Z. 45* (1931) 305—321 и *Rédaction objective et subjective* у R. гим. 2 (1935) 3.

извели свој „основни принцип, који, како каже, сачињава једну новину у методи изучавања“, в. *Основни проблеми* § 6 I 2 и 4 и *Додатак Б.*¹⁾

VII. Према појму кривичног права у субјективном смислу *право* кажњења припада држави, те и *правни однос*, из којег то право истиче, заснован кривичним делом и кривцем, постоји, не између *повређеника* и кривца, већ између државе и кривца, т. ј. један је *јавно-правни однос*. Кривично право је према томе један део *јавног права*. Или тачније, сходно нашој деоби права (и правних наука) у право о *праву* (или просто *праву*) и у право о *неправу* или *деликтно* право (која је деоба примарна, а римска секундарна), кривично право спада у *јавно* право, и то у *деликтно јавно* право.

VIII. Горе (I) дат појам кривичног права се односи на **форму** (облик) истога, **формалан** је дакле. **Материја** пак кривичног *права* и у опште права састоји се у ономе, што га ствара, дакле у његовом узроку (*causa efficiens*). Право стварају према нама **индивидуалне** или **колективне поштреbe постоења друштва—државе**, а његов циљ је **заштита** ових поштреба. Кривично право у **материјалном** (или тачније [пошто мора садржавати формални елеменат заштите кривичном санкцијом]), **материјално—формалном** смислу је на тај начин **индивидуална** или **колективна поштреба** (у енциклопедијском смислу сконструирана поштреба друштва—државе правно заштитена средством угрожења кривичном санкцијом за напад на њу).

IX. Право се обично већ a priori сматра по садржини као део **морала**. Други их опет одвајају a priori потпуно једно од другог. Отуда први карактеришу **кривично право** (или право у опште) као **етички минимум**. У ствари се тек по истраживању **садржине** појма права и морала може правилно решити питање о односу између њих и тако између кривичног права и **деликтног морала** (в. *Основни проблеми Етика* § 4 I 3).

X. Кривично право посматрано кроз призму **Метафизике** и **Правне филозофије**.

1. В. о томе извесна разматрања у § 16 IV (*реалистичко-правна, природно-правна и рационално-правна филозофија* [последње две: објекат њихов само је право или праведно, одн. кривично дело и неправо у опште по себи], као и [в. § 5 II 3, 7°] *секуларна* [Hegel: објекат је **позитивно** право *по себи*, *аисолуиши* правни реалитет; према томе из кривичног права: *позитивно-правна кривична дела по себи*]).

2. Према нашем схватању (*Синтетичка правна филозофија*) поред **позитивног** постоји и право *по себи*, и то као *аисолуиши* идеја (снага

¹⁾ В. и Архив 1933 (повород једног написа Чубинског, где он у истом листу, хоће, по сваку цену, да постанак трипартитне реформе припише другоме, и то в. *Liszt*-у, главном претставнику и научном обраћивачу Бипартиције).

[с атрибутима правно осећање и воља], објективни реалитет (у шта нас и искуство уверава). Али у исто време оно постоји као унутарња, урођена идеја, и то као рефлекс, у људскоме духу, айсолушне идеје права, дакле као рефлексна унутарња моћ. Према нама се дакле такође права, (као по Хегелу) айсолушна идеја права реализира, или у унутарњој, (које урођеној идеји права, а не (као по њему) у йозијивном праву (које се према нама не мора подударati с принципима проистичујим из урођене идеје права). Поменута урођена идеја права (извор природног права) је према искуству често ретрибутивни судија (човек као несвесни само — судија), под рефлексним дејством айсолушне идеје права.

XI. Казнени закони и прећутни кривични прописи (норме) — Казнени императиви, закони садрже (за разлику од осталих правних прописа) у себи прећутно правне прописе, који се састоје у забрани („не убиј“ у §-у 167 и сл. к.з.) или у заповедању („пријави власти припрему каквог злочинства“ у §-у 335 к.з.) извесног дела. Ови прећутни правни прописи (закони) називају се „нормама“. Но пошто су и казнени (кривични) закони норме, тачније је назвати их прећутним кривичним прописима (законима), а израз норма се може употребљавати само под том оградом и краткоће ради. Прећутни прописи, „норме“ једино се у Трипартицији могу правилно логички да формулишу.

1. Поменути прећутни кривични прописи („норме“) се, будући претпоставке казнених закона, означају као примиарни, а ови други као секундарни кривични прописи, те се каже, да је кривично право секундарне природе. Пошто казнени закони дојуњују прећутне кривичне прописе, пружајући им санкцију, каже се још, да је кривично право комилементарне (или санкционаторске) природе. Пошто најзад примена казнених законова претпоставља повреду прећутних кривичних прописа, за кривично право се каже, да је акцесорне (подређене) природе. Логички однос између казнених законова и прећутних кривичних прописа („норми“) је дакле простирујући.

2. а) У новим к. з. се налазе у великом броју т. зв. правични („еластични“) прописи (*ius aequum* [т. ј. одредбе, које дају могућност судији, да у својим одлукама узме у обзир особености, објективне и субјективне конкретних случајева]), и у општем (н. пр. §§ 72—75 к. з.) и у посебном (н. пр. § 321 к. з.) делу.

б) Сви су кривични закони принудни (коерцитивни [*ius cogens*] или апсолутни) закони. Нема дакле међу њима нейринудних (диспозитивних или суплеторних [допуњујућих]), т. ј. који би важили само у отсуству изјаве воље суделовача (повређеника, државе и кривца [принцип легалитета се од њих не може прекинути]).¹⁾

¹⁾ В. о овим деобама Основни проблеми Кривичног и Грађанског процесног права I § 4 I 2 и II 3. — Но в. 2 § 109 IV 2 за амнистију у франц. праву.

XII. Кривично право је (и за иступе) искључиво законско право (т. зв. принцип легализација [в. § 40] кривичног дела, кривца и казне и мере безбедности).

XIII. Кривично право, о коме је овде реч, назива се и материјално (или супстанцијално) кривично право, за разлику од кривичног поступка, формалног или процесног кривичног права.

XIV. 1. а) Кривично право дели се пре свега у опште и посебно (које не важи за сва, већ само за једну одређену категорију лица [н. пр. само за војна]).

б) Ошире кривично право и посебно делимо у главно и споредно (на име привезано за једно друго, некривично право [обично административно]) и садржавајући кривичне санкције за повреду његових прописа).

в) Главно и споредно кривично право делимо у основно и допунско (допуна првог).

2. Кривично право се дели даље у ошире државно (као к. з. и в. к. з.) и покрајинско (тартикуларно). Ово друго сачињавају: 1º још неизједначено кривично право, на име исчујно и 2º кривични закони издани за јоједине покрајине (н. пр. з. о з. ј. безб. од 31. јануара, 1905, проширен на Босну и Херцеговину и Црну Гору 2. јуна, 1919).

§ 3. Извори кривичног права.

I. 1. Кривични законик од 27. јануара, 1929 (с изменама и допунама За коном о изм. и доп. од 9. октобра, 1931) је једини главни извор (извор документарни [*ius cognoscendi*], наспрот конститутивним или легислативним [*ius essendi*]), општег домаћег кривичног права до изједначења законодавства о исчујима. За исчује још служе као главни извор покрајински к. з., одн. з. о ист. за подручје Апелационог суда у Новом Саду, у колико су наравно у питању иступи необухвачени у Кривичном законику као преступи (в. §§ 1 и 6 з. о привр. прод. важ. з. проп. о кажњав. за ист. од 31. децембра, 1929).

2. Има више закона, који служе као дојуна Кривичном законику. То су н. пр. ув. з. (за к. з. и к. с. п. и за з. о изврш. к. лиш. сл.) од 16. фебруара, 1929, затим з. о изврш. к. лиш. слоб. од 16. фебруара, 1929, ур. о одрађ. новч. к. и замењ. тих казни к. лиш. слоб. од 31. децембра, 1929, ур. о изврш. мера безб. од 18. јануара, 1930, з. о зашт.

¹⁾ Отуда се сусрећу каткад термини административно кривично право, администрацијивне казне. У ствари не постоји никаква појамна разлика.

§ 4. Стари кривични законици. — Рад на интернационалној унификацији кривичног законодавства. Израда свет. пројекта к. з.

јав. безб. и пор. у држ. од 6. јануара, 1929, з. о шт. од 6. августа, 1925 (с изм. и доп. од 6. јануара, 1929), као и многи закони о међун. уговорима (н. пр. з. о међун. конвенцији за сузб. промета немор. публикација и трг. истим од 28. фебруара, 1929), нарочито о међ. уgov. о екстрадицији (н. пр. з. о конвенц. о издав. криваца с Италијом од 11. марта, 1930).

II. Споредни извори *oпшишег* кривичног права су поред Устава разни јавно (административно) - правни закони (н. пр. з. о шумама од 21. децембра, 1929).

III. Посебна кривична права су само: 1° војно, чији је главни извор Војни кривични законик од 11. фебруара, 1930 (с изм. и доп. од 2. децембра, 1931) и 2° министарско (III. отс. з. о ур. врх. држ. упр. од 31. марта, 1929).

§ 4. Стари кривични законици. — Рад на интернационалној унификацији кривичног законодавства (удружења, конгреси и конференције). Израда светског пројекта кривичног законика.

1. 1. Европски к. з. — У свим европским државама, сем Енглеске, постоје к. з., од којих су неки нови (в. II).

2. Ваневропски к. з. — а) У Уједињеним Америчким Државама само држава Њујорк има Кривични законик, од 1881.

б) У свим јужно-америчким државама има к. з., од којих су неки нови (као на Куби 1938 и у Уругвају 1934).

в) Од азијских држава Кина има нов, савремен к. з., од 1925, Египат нов од 1937.

II. Сви се к. з. могу по методи израде и садржини поделити у *тири* типа: *француски, људски и савремени* или *међународни*. Шпански к. з., од 1928, к. з. од 27. јануара, 1929 и италијански од 1930 и прој. франц. к. з. од 1932, као и к. з. Кубе од 1938 претстављају најизразитије *међународни* тип. Одликују се особито систематиком *ошишег* дела с признањем *кривца* за *законско* биће и увођењем *мера безбедносћи* (као и руски од 1922, пољски од 1932, дански од 1934, кинески од 1925 и летонски од 1933).

III. Све већа интернационализација кривичних дела и криваца дошла је до идеје, да се приступи унификацији кривичног законодавства. У том смислу је била донета одлука на I. Међународном конгресу за Кривично право (у Брислу 1926) *Међународног удружења за Кривично право*, основаног 1924 у Паризу (на место негдашње *Међународне уније за кривично право* [основане 1889, проф. Liszt]). У следству те

§ 5. Појам и систематика Науке кривичног права (принципи Науке кривичног права).

одлуке одржано је до сада седам *конференција за међународну унификацију кривичног законодавства*: 1° у Варшави 1927, 2° у Риму 1928, 3° у Брислу 1930, 4° у Паризу 1931, 5° у Мадриду 1933, 6° у Копенхагену 1935 и 7° у Каиру 1938. Њих сазива и руководи им *Међународни биро* (основан на конференцији у Риму 1928). Питања стављена на дневни ред решавају се у облику законодавних норми. Тако се треба постепено да изради пројекат општег светског Кривичног законика.

1. *Међународно удружење за кривично право* ради посредно (у облику *резолуција*) на унификацији кривичног права, а и *Међународна комисија за кривично право и казнене заводе* (у Берну). Поменуто удружење је до сада имало четири конгреса: 1° у Брислу 1926, 2° у Букурешту 1929, 3° у Палерму 1933 и 4° у Паризу 1935. Пети се је према одлуци 4. Конгреса требало да одржи у *Београду* 1940.

2. Важан удео у унификацији имају и међународне конвенције о екстрадицији и о појединим кривичним делима.

3. Значајну улогу у томе имало је и *Друштво народа*. Последњи и кривично-правно најзначајнији његови радови у том правцу су *Међународна конвенција о сузбијању фалсификовања новца* од 1929, ратифицирана у нас законом од 1930 и *Међународна конвенција о сузбијању тероризма* од 1937 с допунском конвенцијом о оснивању *Међународног кривичног суда*.

§ 5. Појам и систематика Науке кривичног права (принципи Науке кривичног права).

I. Наука кривичног права појављује се, као и друге, *двоствруко*: 1° *сТАШЧИКИ*, на име као *готов резултат* научне делатности, 2° *динамички*, на име као *сама научна делатност*. Одређење једног и другог њеног појма има за задатак једна *особена наука*: Наука *Науке кривичног права*.¹⁾

1. Са *сТАШЧИКОГ* гледишта Кривично право је (синтетички) *систем појмова о кривичним делима, кривцима и кривичним санкцијама*.

2. С *динамичког* гледишта Кривично право је *систематизирање (класификација)*, у облику *координације и субординације, кривично-правних појмова добијених средством (методом) уочиштавајуће аистракције и другим (методама)*. *Динамичко* учење сачињава кривично-правну методологију.

¹⁾ В. Живановић Правна филозофија §§ 111 и 8 II 2.

II. Кривично право, као и друге правне науке, има више *метода*, од којих је један *основни*, а остали су само *допунски*.

1. *Основни (битни) метод* Науке кривичног права, у дефиницији (I 2) изрично наведен, је *уопштавајућа апстракција (генерализација)*. Средством ње¹) се одређују појмови кривично-правних института.

Међу елементима један се увек појављује (у облику супстантива) као *род* (генус) дотичног појма, заједнички му је даље с другим сродним правним или чак ванправним појмовима. Он је према томе *основни елеменат* у дефиницији, и остали му се имају додати као *атрибутивни* (адјективни) елементи. Обично је сам законодавац извршио у неколико генерализацију појединих кривично-правних установа (н. пр. повреде тајне писмена, § 251 к. з.) и каткад и појединих њихових елемената (н. пр. код сексуалних деликата елемента блудна радња, § 289 к. з.), а често и више генерализације (н. пр. у §-у 314 к. з. појам крађе у опште).

2. *Допунски методи* Науке кривичног права су: 1^о *етиолошки*, који служи за одређење, применом резултата Кривичне соматологије, психологије, психопатологије и социологије, *материје кривца*; 2^о *штетолошки*, који служи за одређење *материје кривичног дела и кривичне санкције* (она лежи у циљу кривичног права одн. ових санкција); 3^о *историјски*; 4^о *упоредни* правни и метод *упоредне* правне науке (т. ј. узимање у обзор страних к. з. одн. стране кривично-правне науке); 5^о *деонитолошки* (т. ј. изучавање кривично-правних установа таквих, какве треба да буду [у толико је Кривично право *примењена* наука]); 6^о метод *нефиктивитета* (неслужења *теоријским* фикцијама, т.ј. објашњењима *проштвречним* са стварношћу²) [као што су у Бипартицији биле две фаталне фикције прекидање каузалне везе и посредни извршилац], тако да у Кривичном праву може да буде само *законских* фикција [као фикција *правно лице-кривац*]; 7^о *реалистички* (насупрот *идеалистичком*, било *рационалном* било *спекулативном*), из којега излази, да се већ при *самом* изналажењу *основних* појмова, као и при научном *објашњењу* истих треба држати *реалност* (чега је резултат и Трипартиција), а не *идеализма* (тражења *урођених* појмова или *аисолутичних* сазнања о реалности, т. ј. *позитивно-правним* кривичним установама [*Hegel*]), који је довео до кобних резултата, нарочито у области казне (његов плод су идеалистичке, иреалне теорије о њеном *правном основу* и нарочито *аисолутичне* теорије о њеном *циљу*); 8^о *филозофски*

¹⁾ О *методологији* в. Б. Петронијевић Основи логике 1932 (129 и сл.).

²⁾ В. о њима Vaihinger Die Philosophie des Als-ob 8. изд. 1912, Mannheim Die Philosophie des Als-ob und ihre Bedeutung für das Strafrecht, Monatsschrift 11 12.

(који је било *оиште* филозофски [т. ј. наслеђање на општу филозофију, метафизику при расправљању одговарајућих кривично-правних проблема као каузалитета], било *правно* и *морално-филозофски* [као при учењу о кривичном неправу у вези с цивилним одн. моралним деликтом], било *психолошки* [као код виности]).

III. Кривично право није нити чисто *дескриптивно-експликативна* нити чисто *нормативна* наука, као што се то често тврди, већ је и једно и друго: прво, у колико одређује суштину (онтологију [форму и материју]) кривично-правних института, феномена подложних *каузалистичким* законима *духовног* света; друго, у колико су његов материјал *норме*, т.ј. правила, која, посматрана сама за себе, изражавају оно, што треба да је, а не оно што је, т. ј. *узрокне* односе (као природни закони).

IV. Савршено систематско уређење Науке кривичног права синтетички обрађене постојаће само, ако се она подели у *оишти* и *посебни* део: први за *основне* појмове, а други за овима *подређене*, посебне појмове. У Општем делу се има расправљати о кривичном делу, кривцу и кривичној санкцији (казни и мери безбедности) у *оиште*, а у *Посебном* о разним кривичним деловима и кривцима и код сваког од њих и о санкцији.

1. Пошто има *три* основна појма, поделићемо *Оишти* део на *три* одељка. Што се његове *систематике* тиче, има се, пошто је за кривичну санкцију претпоставка, да постоје кривично дело и кривац, расправљати о њој у *трећем* одељку, у *првом* о кривичном делу, као претпоставци кривца, и у *другом* о кривцу.¹⁾

2. Што се тиче систематике *Посебног* дела, она се мора заснивати на природи *кривичних* дела (в. *Посебни* део I § 1 II).

V. О двема врстама *школа* (праваца) у Кривичном праву, *догматичким* и *криминолошким* (систематизаторским) в. *Основни проблеми* § 2.

VI. 1. *Кривично право* (као грана права и наука) назива се у савременој немачкој књижевности *Казнено право* (*Strafrecht*), док је раније био кроз више векова уобичајен назив *Кривично право* (*Kriminalrecht*). У Француској су међутим оба назива употреби (и код истих писаца [*Droit criminel* и *Droit pénal*]). У латинским делима Кривично право се је такође називало и *ius criminale* и *ius penale* (новолатински називи).

¹⁾ Погрешно је према томе почети с *кривцем*, као што то чини *Florian* у 3. изд. свога *Trattato di Diritto penale* од 1926 (као и у посл. 4., од 1934), где је примио Трипартицију, и после њега *Ferri* у својим *Principii di Diritto criminale* од 1928 (док је у прој. итал. к. з. од 1921 био почeo с кривичним делом). В. *Основни проблеми* § 4 пр. 1 и Додатак В. 214 под III за аргументацију против тога поступка као и против бипартиста (н. пр. *Stooss*), који почињу излагање о кривичном делу с *винови*.

Сијејају се обе у овој скоби
Сијејају се судомогућностима
Сијејају заслужене жеље
Сијејају се на свакодневне дешавајуће

2. У нас је уобичајен назив *Кривично право* (*Авакумовић*:¹) Ка-
знато право). Назив *Кривично право* је тачнији, јер логички је оправ-
данаје, да се наука назове по оним њеним појмовима, који су *пред-
поставке* осталих. Назив *Казнено право* је у осталом при *садањем* за-
конодавству *немогућ*, као и назив *Казнени законик*. Отуда је законик
од 27. јануара, 1929 назван (за разлику од прој. српског к. з. од 1910)
кривичним закоником, као што је и нов војни од 11. фебруара, 1930
назван (за разлику од старог од 1901) *Војним кривичним закоником*.²⁾

§ 6. Остале кривичне науке и помоћне науке Кривичном праву.

I. *Остале кривичне науке*. — Кривично дело, кривац и кри-
вична санкција нису предмети само Науке кривичног права, већ и дру-
гих. Скуп свију тих других кривичних наука се назива *Криминологијом*
(I. Међународни конгрес за *Криминологију* у Риму 1938). Али узет у
ширем смислу овај израз обухвата (као и израз *Криминалистика*) и
само Кривично право.

Наше издвајање *кривичних* наука са класификацијом истих је
следеће:

1. Правне кривичне науке су поред Кривичног права:

а) *Виши ойшти део* (или *Основни проблеми*) Кривичног (и у опште
Деликтног) права (или *Синтетичка филозофија* кривичног и у опште
деликтног права). То је систем *основних* (првих, последњих) појмова Кри-
вичног (и других деликтних) права добијених *синтетичким* издвајањем
(с аргументацијом и конструктивним консеквенцијама) и проучених у це-
лини (по *форми* и *материји*) и уједно по односу ка сродним *правним*
и *ванправним* појмовима, с утврђењем *систематике* учења о њима.³⁾ Кривично право има према томе одатле да прими поменуте појмове као
готове (онтолошке) резултате, да би испитало њихове елементе.

б) Кривични *поступак* или *процесно, формално* Кривично право. Из
њега и из Кривичног права (у колико к. з. садржи норме о извршењу

¹⁾ Теорија Казненог права 1877—1891.

²⁾ Наше настојавање на називу *Кривично право* имало је одјека. Због мера безбе-
дности овај назив је примио и Stooss у чланку Zur Natur der sichernden Massnahmen, Schweiz.
Z. 44 268 (где каже, да се Strafrecht због њих проширује у Kriminalrecht), као и извесни
немачки писци (особито Mezger 4: „Много шта би говорило за то, да се старо име „Kri-
minalrecht“ данас опет истргне из заборава“), затим и Ferri (Приципи Кривичног права)
и Carnevale у свом извештају за III. Међународни конгрес за Кривично право, у R. rép.
(1932) 257.

³⁾ В. *Основни проблеми*, предговор.

кривичних санкција) се може издвојити као засебна кривична наука
Извршење казни и мера безбедности.¹⁾

в) Криминална (Кривично-правна) *политика* (или терапетика). Она
је у ствари састојак саме Науке кривичног права. В. о њој 2 § 111 I.

2. Ванправне кривичне науке су:

а) *Ециолошке кривичне науке*. Укупни назив за њих, науке о чи-
ниоцима (факторима, тачније узроцима) криминалитета је *Криминална
ециологија* (по некима, неумесно, Криминална *биологија* [в. 2°]). *Ецио-
лошке кривичне науке* су:

1° Криминална *социологија*,²⁾ наука о *социјалним* чиниоцима кри-
миналитета (т. ј. изучава *ециолошки* кривично дело и кривца као *со-
цијалне* феномене) и узгред о *суштини* (онтологији) кривичног дела,
кривца и кривичне санкције као *социјалних* феномена.

2° Криминална *антропологија* (или *биологија*). Она је при садању
њеној научној диференцијацији у ствари само укупан назив за *самосишалне*
дисциплине о појединим *антрополошким* чиниоцима криминалитета, а то су:

(1) Криминална *психологија*, наука о *психичким* чиниоцима кри-
миналитета и према томе о *криминалној психи* (изучава кривца као
психички феномен).³⁾

(2) Криминална *психијатрија* (психопатологија или *анормална, па-
тологска* психологија), наука о *анормалним* (патолошким) психичким
чиниоцима криминалитета.⁴⁾

(3) Криминална *соматологија* (анатомија и физиологија), наука о
анатомско-физиолошким одблесцима кривичне душе и о *физиолошким*
чиниоцима криминалитета.

б) *Остале, неетиолошке и мешовите* (в. 5° и 6°) *ванправне*
кривичне науке су:

1° Криминална (или судска) *полиција* или тачније Криминална
техника и *шактика*. Прва је наука о *техничким* средствима кривичне
истраге, на име о средствима за утврђивање личног *идентитета* ради
доказа *извршиоштва* кривичног дела (т. зв. *Регистрациона техника*) и
о траговима кривичног дела (т. зв. *Истражна техника*), а друга наука

¹⁾ Питање о могућности издвајања норми о извршењу у засебан закон је било на
дневном реду III. Међународног конгреса за Кривично право у Палерму 1933.

²⁾ Може се назвати и *Социјалном* Криминологијом по угледу на одговарајућу јој
Социјалну медицину (в. о овој T. Симић Општа бактереологија и имунологија 1929, 1). —
За књ. в. 2 §§ 80—83. В. и Sauer Kriminalsoziologie 1933, Exner Kriminalbiologie 1938.

³⁾ В. H. Крајински Криминална психологија, Wulfen Psychologie des Verbrechers
(б. д.), Sauer и Exner cit.

⁴⁾ За књ. в. 2 §§ 65 и 66 и §§ 80—83, особито (2 § 66) Birnbaum, Claude, Gay,
East, Hübner.

о *шакашким* методима (средствима) кривичне истраге.¹⁾²⁾ Могла би се извожити као особена кривична наука и Криминална (судска) хемија.

2⁰ Криминална статистика, наука о методима за статистичко испитивање утицаја разних чинилаца на криминалитет и дејства казни и мера безбедности на опадање и рашчење истога (ради сазнања потребних реформи у систему кривичних санкција и криминално-политичких мера и у уређењу завода).

3⁰ Криминална педагоџија, наука о методима васпитања и поправљања у заводима казненим и за мере безбедности.

4⁰ Криминална профилаксија (или хигијена), наука о средствима за отклањање самих чинилаца криминалитета. В. о њој 2 § 111 III.

5⁰ Криминална етнологија (етнографија), наука: (1) о навикама, обичајима и празноверицама као чиниоцима криминалитета или већ *по себи* (као крвна освета) кривичним, (2) о народном схваташњу кривичног дела, кривца и кривичне санкције и о каузалној вези између тог схваташња и криминалитета и (3) о утицају фактора *расе* на криминалиштет. Она описује поменуте феномене (т. зв. дескриптивни или етнографски њен део [Етнографија]) и изучава их у њиховом историјском развију, као и у њиховој каузалној вези (у ком погледу је она етнолошка наука и допуна криминалне социологије, као и следећа [6⁰]) с криминалитетом (њен експликативни део или етнолошки у ужем смислу).³⁾

6⁰ Криминална антропогеографија, наука (још недиференцирана) о криминалним диспозицијама у народу у вези с физичком (географско-космичком) природом, где живи (в. 5⁰).⁴⁾

7⁰ Криминална лингвистика, наука о језику позивних криваца (*argou*, „шатровцу“), на име о његовој формацији, структури и законима и о користима његовог познавања за сузбијање криминалитета.

II. Помоћне науке Кривичног права су:

1. Филозофија (Метафизика), Етика, Правна филозофија и Психологија, јер велики број проблема (на шта упућује и кривично-правна методологија) Општег дела су по себи филозофске (као проблем о ефи-

1) В. Трегубов Криминална техника, научно техничко истраживање кривичних дела, I 1935, X. Бајер. Вештачење писмених исправа (докт. распр.) 1940 и Основи Регистрационе дактилоскопије 1939, Heindl Kriminaltechnik 1924, Balthazard Précis de police scientifique 1922, Locard Manuel de technique policière 1923 и L'enquête criminelle et les méthodes scientifiques 1920, Leibig Kriminaltechnik 1937, Reiss Manuel de police scientifique 1911.

2) В. Schneikert Kriminaltaktik mit besonderer Berücksichtigung der Kriminalpsychologie 5. изд., 1940, Weingart Kriminaltaktik (б. д.).

3) В. Живановић Предговор на књигу И. Јелића Трагови гостинске обљубе код нашег народа 1931.

4) В. Gruhle Kriminalität und Geographie, Monatsschrift 19 (1938) 277.

цијентном и финалном узроку), етичке (о детерминизму и индетерминизму), правно-филозофске (н. пр. о могућности природног или умног кривичног дела) или психолошке (н. пр. питање о стеничким и астеничким афектима) природе. Помоћна је наука наравно и Логика, дисциплина о законима и формама мишљења и научним методима (методологија), а то су и Физика (због извесних елемената неких кривичних дела, н.пр. појам ствари код краје) и Хемија (н. пр. појам отрова код убиства тровањем).

2. Судска медецина. Она је од значаја особито за Кривични поступак, али и за Кривично право, јер има кривичних дела, чији су неки елементи судско-медицинске природе (н. пр. код детеубиства и побацивања појам плода и детета).¹⁾

1) Уп. Др. М. Јовановић-Бајућ П. г. 1909, Полиција, суд и медицина, Полиција 1926 и Установа судских лекара; М. Миловановић Значај Судске медицине Арх. 1925, 437. — В. Strassmann Medecin und Strafrecht (б. д.).

име карактер и тако суштина саме кривичне санкције и кривичних дела и криваца. И приватна и јавна реакција пролазиле су од своје стране кроз више фаза.

II. Први главни период (приватна реакција или приватно кривично право). Његове три фазе су:

1. Прогонство из заједнице. — Држи се, да се је реакција искључиво у овом облику вршила у преисторијској људској заједници. Касније је постојала уз освету и измирење.

2. Освета, нарочито крвна. — Освета је реакција повређеника или његових крвних сродника проплив извршиоца или чланова његове крвне (родовне) заједнице (породице, братства или племена) наношењем некоме од њих једног зла према њиховом схваћању (или осећању) равног злу нанетом повређенику.

a) Освета има, види се, три особине: (1°) у погледу субјекта, вршиоца она је социјална (тачније колективна), а не индивидуална реакција, јер ју је вршио сваки члан крвне заједнице у име ове, али није ипак била социјална реакција у смислу казне (в. III 1), јер је није вршио одређени претставник крвне заједнице, према томе ова сама, већ је била инситинктивна реакција појединца; (2°) и у погледу објекта није индивидуална реакција, јер је њена жртва могао бити ма који члан кривчеве заједнице (колективна кривична одговорност); (3°) није морала бити сразмерна, пошто је не врши стално за то одређено лице (за талион в. б.).

б) Освета (као и прогонство из заједнице) има за психолошки извор инситикал освете (који је манифестија нагона самоодржаша, праизвора казне), уз евентуално религијско осећање дужности према божанству, а у случају убиства и уз осећање пијетета (ради умирења његове душе [анимизам]) према покојнику. У току времена освета се је претварала, ради отклањања борбе међу заједницама, од чисто инстинктивне реакције у освету подвргнуту извесним правилима (најсавршенији њен облик је т. зв. [јеврејски] талион [формална сразмерност: зло по форми једнако нанетом злу], ius talionis).

3. Измирење накнадом (композициони систем). — Крвна освета и у опште освета, чије су последице сталне борбе, не одговара наравно интересима заједница стално настањених и повезаних међусобним економским интересима. Зато је са сталним настањењем и са све већим привредним развитком почeo, да се појављује нов облик реакције: накнада (еквиваленат) ради измирења, цена за мир (freedium), композиција (pretium sanguinis, крвнина, Blutgeld за случај убиства и у опште крви), т. зв. систем композиције (измирења).

Композиција (откуп) је уговорена сразмерна накнада (у предметима размене, који служе као новац, или у особито омиљеним предметима, као

ГЛАВА II.

ИСТОРИЈА КРИВИЧНОГ ПРАВА И НАУКЕ КРИВИЧНОГ ПРАВА.

§ 7. Историја кривичног права у опште (Општи принципи или Општи део Историје кривичног права).

Књижевносӣ. — М. Миловановић Кривично право, историјска критичка студија 1889. Sumner Maine L'ancien droit. Du Bois L'histoire du droit criminel des peuples anciens Paris 1845. Du Bois Histoire du droit criminel des peuples modernes depuis la chute de l'empire romain jusqu'au XIX siècle, 6 књ. 1854—1874 (I књ. у 2. изд. 1865). Gruber M. 37 (II) 1138. Merkel Ueber den Zusammenhang zwischen der Gesamtentwicklung der öffentlichen Zustände und des geistigen Lebens der Völker 1889. Mommsen Zum ältestem Strafrecht der Kulturvölker 1905. Kohler Zur Lehre von der Blutrache 1885. Frauenstädt Blutrache und Totschlagsühne im deutschen Mittelalter 1881. Förster Das mosaische Strafrecht 1900. Stephen A History of the Criminal Law of England 1883. R. Hiss Das Strafrecht des deutschen Mittelalters 1900. И. Јелић Крвна освета и умир код старијих културних народа, Гл. етн. муз. 2 (1928). Шурц-Ђорђевић Етнографија 2. изд. 1931.

I. Кривично право почиње са постанком друштва, dakле још пре појаве државе. Отуда се кривично право сматра као први слој у развију права, кривично неправо као претходник права. Изучавање оиштих облика реакције (реактива) и доследно кривичних дела и криваца у разним историјским фазама је задатак оиште Историје кривичног права (т. ј. Оиштег дела Историје овога права [који још недостаје Историји]).

Облик кривичне реакције (казне у ширем смислу) и доследно кривичног дела прошао је свуда и у сва времена кроз исте фазе, идући ка савршенијем (закон прогреса), и то је основ потребе стварања поменутог Оиштег дела Историје кривичног права. Разликујемо два главна периода, јер има два главна облика реакције: период приватне и период јавне (т. ј. државне) реакције и доследно приватних и јавних кривичних дела и криваца (приватног и јавног кривичног права). Основни кривични део је dakле карактер вршиоца реакције. Од тога зависи на

што је оружје) *крвној заједници* (породици, братству или племену) *попређеног од супране крвне заједнице* (породице, братства или племена) *извршиоца за нането зло*. И она је дакле *колектившна* на обема странама, и манифестација је нагона самоодржања, но у блажијем, привидно социјализираном облику.

а) Између овог периода и прећашњег нема отсечне временске границе.

б) Величина накнаде је утврђивана уговором или по обичају (у случају убиства у једном *нарочитом посушуку мирења* [т. зв. *умиру* у Црној Гори], отпочетом припремним преговорима, којима следују свечане радње снисходљивости [покажничке у Црној Гори] према породици покојниковој ради измолења мира, и завршеном пресудом избраног народног суда о врсти накнаде [чијем извршењу је код извесних народа претходио један свечан обред у знак формалног извршења крвне освете, дакле *фикативна* освета, која је по веровању једини могла да ослободи сроднике од њихове дужности стварног извршења акта освете, сматраног сакралним, богослужбеним].¹⁾) Но кад је државна власт ојачала, она ју је наметнула, величину је њену утврдила, чак су је изрицали њени судови и старала се је о њеној наплати, за себе (в. III 2) узимајући један део (*последњи* стадијум композиције, стадијум њене *декаденције* и приближења *јавној* новчаној казни [иза чега ова непосредно долази]: она је тада композиција — новчана казна, *мешовита* реакција).

в) Јачање државне власти повукло је за собом распадање друштвених заједница, те је композиција најзад изгубила *колектившни* карактер. Накнаду је плаћао повредилац повређеном према такси влашћу прописаној.

III. Други главни период (јавна државна реакција или јавно, државно кривично право).

1. Државна власт је по ојачању присвојила право реакције, исправа за нека дела, и вршила је у облику зла изрицаног од њених органа против *кривца у ошишем интересу* (према томе у извесном циљу), т.зв. *казне*. Особине овог периода су према томе: (1) реакција је *лична*, (само против *кривца*); (2) у погледу вршиоца је *колектившна*, али врше је само представници *државе* (казна се „*објективира*“) и тако се сва кривична дела претварају у дела против *друштва-државе*, т. ј. *јавна*, непосредно или посредно; (3) *сразмерносћ* између реакције и тежине дела је бар *in abstracto обезбеђена*; (4) Од *несвесно-циљне, нагонске* реакције

¹⁾ У Црној Гори то би биле покажничке радње (убица излази пред сроднике убијеног оборене главе, љуби им руку и пружа пушку, коју један од сродника прихвати и задржава је после чега настаје опште миришење и убица или родбина плаћа „откуп“).

реакција се претвара све више у *свесно-циљну*; (5) са стварањем уставних (правних), држава уведен је принцип *легалишета* кривичног дела, кривца и казне.

2. Јавну казну су увели феудални владаоци узимањем најпре трећине, а доцније, између 12. и 13. столећа *целе* композиције, која се тако преображава у новчану *казну* (глобу).¹⁾ Како се новчана казна није могла увек наплаћивати, појавила се је *штесна* казна. Казна лишења слободе настаје тек с већим културним развићем.

3. Период државне реакције делимо у период *казне* и у (савремени) период *казне и мере безбедности* (кривичне санкције).

а) *Период државне реакције казном*. — Он има три фазе:

1º *Период (осветничког) испаштања и (свирепог) застрашивања* (или *свирејости*). — У овом периоду једини циљеви казне су: испрва, у теократској фази, на идеји сразмерности засновано *испаштање* или *јавна*, сразмерна *освета*, доцније и *застрашење* околине. С обзиром на свој циљ казне су биле сурове (особито свирепе телесне казне).

2º *Период неиндивидуалисаног поправљања, хуманитарни или класичне школе*. — Овај период, поникао из филозофије природно и рационално-правне (Бекарија [+1794]) имао је првенствено *политички* циљ ревиндикације *природних* права човекових као реактив на непоштовање људске личности у дотадањем кривичном праву. У том правцу овај покрет је истакао, да се може казнити само човек (не животиње), и то у циљу поправљања и само у колико му је воља била слободна (не деца и душевно болесни).

Под утицајем ових идеја били су основани за време просвећеног деспотизма казнени заводи уређени тако, да би се кривци у њима могли поправљати. Али у место да опада, криминалитет је нагло растао услед одсуства *класификације* криваца засноване на разликама у њиховој индивидуалности.

3º *Период индивидуалназације казне*. — Он почиње особито с т. зв. *антрополошком* школом (Ломброзо [в. 2 § 81]).

б) *Период државне реакције казном и мером безбедности*. — У овом, савременом (од пре две десетине) периоду се поставља као *функција* кривичног права одбрана друштва од криминалитета, те се у њу уносе и душевно болесни кривци и казна *дођујује новом* кривичном санкцијом, мером безбедности (в. 2 § 86).

¹⁾ Као накнада за јемчење безбедности кривцу. По једном мишљењу (Макаревић в. Кадлец 93) глоба није постала од композиције, већ је одмах била „израз друштвене реакције“, а према једном другом (Maine 357, Кадлец 1. с.) она је првобитно била накнада судских трошкова (sacramenta).

IV. Круг кривичних дела, криваца и казни је био врло разнолик у разним временима и код разных народа и пун је супротности. Нема у опште ниједног дела (и кривца) ван убиства, које се је увек сматрало као кривично дело, и чак ни убиство то није било неограничено по објекту. Те историјске промене кривичног права увек су биле у тесној вези с променама у *политичком* облику друштва-државе (*айсолутистичко* кривично право до краја 18. века и *либерално* 19. века [у коме је слободно развиће човека крајња дужност државе и једна од највиших вредности]; *либерално-демократско* кривично право и *шопалишарно* 20. века). Отуда се историја кривичног права приказује као огледало *политичке* еволуције државе и отуда кривично-правна наука дубоко задире у државну *политичку* конструкцију (услед чега тоталитаристи обележавају своје Кривично право као „*политичку* Кривично-правну науку“).

§ 8. Историја римског кривичног права. — Византијско и канонско кривично право.

Књижевност. — В. књ. § 7. *Momsen Römisches Strafrecht* 1899. *Hitzig Schweiz.* Z. 13 182. *Ferrini Diritto penale romano. Teorie generali* 1899. *Историја Diritto penale romano* (у *Cogliolo Trattato di dir. pen.*). *Zump Das Criminalrecht der römischen Republik* 1865. *Albertario Delictum e crimen nel diritto romano — classico e nella legislatione giustinianiana* 1924. — За византијско право в. књиж. § 11.

I. Римско право. — **Доба краљевства.** — а) У овом добу налазе се још само трагови трију облика *приватне* реакције: изгнанства из заједнице, крвне освете и композиције.

б) Али уз ове остатке приватне било је још од почетка и *државне* реакције, према томе *јавних* кривичних дела. *Perduellio* (издаја и велеиздаја) је била тип кривичних дела против *оиштих*, а *parricidium* (у то доба убиство римског грађанина, не само сродника) против *приватних* добара. Од осталих јавних кривичних дела најважнија су била *furtum manifestum* и подмићивање судија.

2. Доба републике. — а) У овом добу се је увећао број кривичних дела, за која је била прописана *јавна* казна (нова су н. пр. лажно свеđочење и паљевина). Поред смртне казне налазе се и казне против слободе (нарочито *aqua et ignis interdictio* [прогонство]) и губитка грађанске части.

б) Но *јавно* кривично право се је почело развијати најјаче са установљавањем, испрва само за службене деликте, т. зв. *квесционских* процеса (прва 149 пре Хр., доцније *Сулиним* законима). *Сула* је (*leges Corneliae de siccaris* од 82—84 пр. Хр.) проширио њихову надлежност на обична кривична дела.

в) *Цезареве и Августове legesJuliae* и каснији завршили су овај период установљењем *ordo iudiciorum publicorum* и повећале број кривичних дела (*leges Iuliae de vi, lex Pompeia de parricidiis* и т. д.).

г) Кривична дела, за која је била прописана *јавна* казна, звала су се *crimina publica*.

д) Поред *crimina publica* постојали су многобројни деликти, за које је била прописана *приватна* новчана казна (у корист *погређеног* [т. зв. *delicta privata*]). Тако и *furtum* у многим случајевима.

е) Средину између *crimina publica* и *delicta privata* чине кривична дела, за која је била установљена *actio popularis*: тужба, коју је сваки могао подићи (новчана казна, изрицана обично у корист *шумжиоца*).

3. Доба царства. — а) У овом периоду број кривичних дела је увећан царским *конституцијама* и *сенатусконзулатима*, нарочито проширењем стarih одредаба путем *правосуђа* (н. пр. случајеви *quasi falsum* сматрани су као *falsum*). Тако нова су кривична дела: отмица (*raptum*), превара (*stellionatus* и *venditio fumi*) и (хришћанство) богохуљење. Ова су се кривична дела звала *crimina extraordinaria* (по поступку *extra ordinem* [један царски чиновник, као касније и за *crimina publica*]).

б) Истим путем су многи тежи приватни деликти (*delicta privata*) преобраћени у *crimina extraordinaria*, с поштреном казном (као неке врсте крађе [н. пр. *furtum balnearium*]).

в) *Казнени* систем се је у овом периоду такође преобразио. Уведене су и нове врсте казне лишења слободе (н. пр. депортација). На врсту казне, која се има досудити, имао је утицаја и сталеж кривечев. *стручно* г) *Појмови* поменутих кривичних дела били су схваћени или сувише казуистички или сувише опште и њихова теоријска обрада је била слаба. *Одјеши* принципи остали су неиздвојени.

II. Византијско право. — Од *Corpus iuris civilis-a* Јустинијановог (527—565) почела је декаденција римског права у Византији (изводи из *Corpus-a* на грчком од 6. века). Око 900 су издате (у 60 књига) *Василике*, почете од цара *Василија I. Македонца* (*Basilius Macedo*), као скраћено и прерађено издање *Corpus-a*. Придат им је као увод, слично Институцијама, *Прохирон* (кривично право је у 60. књизи). У ствари су Василике у пракси све више потискиване изводима (где спада и *Синтагма Матије Властара* [в. § 11 III 1]).

III. Канонско право. — Римска црква (уређена не федерално као ортодоксна, већ монахијски, с папом [*pontifex maximus*] као носиоцем законодавне власти) од краја 11. века, добив световну власт, почела је стварати поред *канонског* (чији је документарни извор [*fons cognoscendi*] данас Законик канонског права [права, које је систем правних прописа, који уређују социјалну делатност цркве и њених чла-

нова као таквих, а коме се противставља еклезија стично право, т. ј. систем државних норми у области верској] од 1917¹⁾) свештено законодавство, прерадом римског приватног, особито кривичног и процесног права папским декреталијама. Тако се је појавило поред римског папско световно право (*ius utrumque*). Оно је скупљено у (у 14. веку довршен) *Coprus iuris canonici*. Важило је и за лајке у црквеним судовима.

§ 9. Историја француског кривичног права.

Књижевност. — В. књ. за § 7.

I. Кад је Галија романизирана, њено кривично право постаје јавно-правно. Али са освајањем исте од варвара у 5. и 6. столећу место социјалне реакције заузимала је међу племенима приватна у облику крвне освете и композиције (у племенима било је и казни). Но ипак је јавна реакција очувана у неколико у градском обичајном праву, капитуларијама Карла Великог и у варварским законима.

II. У феудалној периоди, која је заменила у 11. веку варварску и трајала до 15., реакција је потпуно изгубила јавни карактер. Композиција је постала облигаторна.

III. Кад је краљевство успело да сруши феудални режим, настаје нова периода француског кривичног права, од 1483—1789. Од тог доба је реакција јавна. Свака је провинција имала своје обичајно право (*droit coutumier*) као и у претходној, али су краљеви почели издавати специјалне уредбе (*ordonnances*) за целу државу.

Виноси се у овој периоди *није* тражила. Деца и за урачунљивост неподобни кажњавани су.

IV. У 18. веку појавило се је негодовање јавног мњења против тадањег кривичног права (филозофски покрет из 2. половине 18. века). Но за време краљевства није се учинила никаква реформа. Тек је Уставотворна скупштина (1789) преобразила француско кривично право, и од тада (до 1810) почиње период т. зв. *посредног* кривичног права. Она је пре свега утврдила принципе кривичног законодавства у Декларацији права човека и грађанина од 26. августа, 1789 и у закону од 21. јануара, 1790. После се је приступило изради кривичног законодавства. Кривична дела су раздељена у *злочине*, *пресуде* и *исхуде* (у два за-

¹⁾ B. Caviglioli Manuale di Diritto canonico (2. изд.) 1938, 2, 5, 10, 13, 15.

коника, један за злочине, 1791, *Code pénal* и други, 1791, *Décret* за остала кривична дела).

V. 1810 г. извршена је у Француској понова реформа. Издан је *Code pénal* (с трихотомијом кривичних дела), који (с многим изм. и доп.) и данас важи.

§ 10. Историја немачког кривичног права.

Књижевност. — В. књ. за § 7.

I. У средњевековном немачком кривичном праву реакција за кривична дела била је по правилу *прихватна*. Величина композиције за убиство зависила је од сталежа, старости и пола убијеног (звала се је *Wergeld*, за остала кривична дела *Busse*). Но за мучко убиство и кривична дела против општих добара реакција је у овом периоду имала облик *државне* казне.

II. За време франачког царства за велики број кривичних дела, биле су прописане *јавне* казне (*кайштуларијама* [најважније *Карла Великог*]).

III. После *прайаси* франачког царства приватно кривично право почиње све више и више губити јавни карактер (композиција и, супсидијарно, у одсуству судске помоћи, *право песнице* [*Fehderecht*]).

IV. Од 13. века државна власт почиње јачати и с тим се развија јавно кривично право. Писано право почиње замењивати обичајно и појављују се популарне правне књиге, које (рецепцијом италијанског права) доприносе стварању *оиштег* немачког кривичног права. Издане су уредбе (као Бамбершка). Период од 13.—16. века појављује се као *прирема за Каролину, оиште немачко кривично право* (V).

V. На основу *Бамбершке* судске уредбе од 1507 (*mater Carolinae*) створена је *Казнена судска уредба* за цело царство, 1532 (*Peinliche Gerichtsordnung*, скраћено PGO или CCC), позната обично под именом *Carolina*. Кроз три столећа немачко кривично право (теорија и пракса) почивало је на Каролини, и због тога се период од Каролине до средине 18. века назива периодом *оиштег* немачког кривичног права.

VI. Кривично право се је доцније почело развијати самостално у појединим *покрајинама*. Из тога доба су најзначајнији споменици: *Codex iuris criminalis bavarici* 1751 и *Constitutio criminalis Theresiana*

(т. зв. [аустријска] *Терезиана*) 1768. Од 1750 покрајинско законодавство почело је опадати.

VII. У *хуманитарном* периоду у Немачкој су најважнији споменици аустр. к. з. од 1787 (за целу монархију 1803) и пруско Опште земаљско право од 1794 (чија 20. гл. 2. дела садржи у 1577 §§-а кривично право).

VIII. У 19. веку су издати у свим немачким државама кривични законици (најважнији *пруски* 1851 [који је служио при изради и српског]). 1870 је унифицирано покрајинско кривично право (царевински [и данас, с изм. и доп. важећи] к. з.).

§ 11. Историја српског (и хрватско-бугарско-словеначког) и у опште словенског кривичног права.

Књижевносӣ. — *Авакумовић* 35. *Сп. Новаковић* Матије Властара Синтагмат 1907 (Срп. краљ. академија). *Истии* Законик Стефана Душана, цара српског 1898. *Истии* Законски споменици српских држава средњег века (Срп. Краљ. академија). *Живановић* Извршење смртне казне по Душановом законику и у обновљеној српској држави, Б. 1906 371 и сл. *A. Соловјев* Одабрани споменици српскога права (од XII до краја XV века), 1926. *Истии* Предавања из Историје словенских права 1939. *Истии* Законодавство Стефана Душана 1928. *M. Доленц* Душанов законик, Љубљана 1925. *Кадлец* Првобитно словенско право пре V века (превод) 1924. *Тарановски* Историја српског кривичног права 1931.

I. И старо српско (као и остало југословенско и у опште словенско) кривично право прошло је кроз периоде *пrivатне* и *јавне* реакције. Очувани српски законодавни споменици почињу с крајем 12. столећа и њихово кривично право је већ *јавно-правно*. Али они садрже као санкцију за убиство и крвну телесну повреду *вражду*, која је по њима *пrivатно-јавна*, дакле *мешовита* санкција, јер је пола припадало *владаоцу* (одн. цркви [манастиру], која је судила), а пола *породици*, и изричу је *судови*. Из установе вражде излази, да је раније, пре рецепције византијског права (в. II), реакција била, бар по правилу, *пprivатна* и да је непосредно пред том рецепцијом имала, ако не искључиво, поглавито облик *комисије*. На раније постојање *пprivатне* реакције у осталом упућује и доскорашње *пprivатно* кривично право у Црној Гори. То се види и из старих византијских споменика од доба уселења. Но било је и извесних *јавних* кривичних дела, за која је судио жупски суд (невера, разбојничка крађа, тровање).

1. *Вражда* (глоба) је скоро искључива санкција и у Винодолском закону (1280), у статуту Польчком (из 15. до 18. века) и Врбанском (1362 и 1383) и у другим статутима приморских малих градова и сеоских општина (намењеним, да на народном језику кодифицирају словенско кривично право и поступак [с мало одредаба грађанско-правних])

за кривична дела у њима садржана (као убиство, телесна повреда, си-
ловање, крађа [закон Винодолски прописује смртну казну за паљевину
и против вештица]). „Глоба“ се плаћа пола кнезу, а пола роду (изузев
убиство, за које се плаћа цела „глоба“ родбини [пола деци убијеног,
а пола даљим рођацима]).¹⁾

2. И у Руској правди (с две верзије, краћа из 11., дужа из 12. века)
се одређује композиција („вира“) за убиство и неке друге деликте
(већи део кнезу, а мањи повређенику одн. родбини)²⁾ и чак се допушта
крвна освета за убиство (још и пре ње у 10. веку у четири очувана
уговора с Византijом). Исто тако у старом бугарском, чешком и пољ-
ском праву.³⁾

II. Са стварањем јаке државе за *Немањића* реакција је морала
губити у све већој мери приватни карактер. Тај преобрађај је дошао
са све обимнијом рецепцијом римско-византијског права (*византијизација*
права, као у Русији и Бугарској тога доба).

1. Поменута рецепција вршила се је преко скраћених зборника
византијског (или тачније *римско-византијског*) права као и преко збор-
ника *црквено-(световних)* државних закона, т. зв. *номоканона*.

а) Од првих, т.ј. *световних* зборника имали су утицај: *Еклога* (Избор
закона [Јустинијанових]) из 730 и нарочито *Прохирон* (приручни зборник)
од 870—878, на словенски преведен, као и Еклога, и познат под именом
Градског закона (садржавајући кривично право у 39. отсеку). Еклога је
касније послужила као извор за т. зв. *Закон цара Јустинијана* (в. б.).

б) Што се тиче *номоканона*, од особитог значаја за рецепцију био
је т. зв. *Фотијев* номоканон (патријарха Фотија 883, преведен у 9. веку
на словенски). Старањем Св. Саве преведен је у скраћеном издању из
12. века с грчког на српски 1200—1208, те зе зове и *Св. Савски номо-
канон*, а познат је и под именом *Српска крмчија*. У овоме Номоканону, с
великим бројем световних закона, налазе се и „Извод из новела Јусти-
нијанових“ (т. зв. *Јустинијанов* закон [гл. 47]), *Мојсијеви* закони (гл. 48)
и Градски закон. Он је несумњиво поред важења за цркву бар једним
делом својих одредаба примењиван и у државним судовима или им је бар
био ослонац, и у исто време је служио за извор посебних закона и наредбе.

2. *Законодавни рад Немањића* пре Душановог законика очуван је
само у колико се је саставојао (почев још од Стевана Немање) у *пoveljama*
(хрисовуљама) и у *уговорима с Дубровачком ойштином* и *наредбама о
повластицама* овој општини, као и у колико су извесни закони и наредбе

¹⁾ ²⁾ *B. Соловјев* Предавања 204 и сл.; 140. *B. и Кадлец* 96 пр. 2.

³⁾ *B. Кадлец* 90 (изјавом „заповед“ се је унапред освета наговештавала [у руском и
пољско-чешком праву]).

(као наредба краља *Милутина* о пороти и сеоским међама) с обичајним правом ушли у Душанов законик. Таквих повеља и разних уговора било је и у осталим словенским земљама тога доба.

а) Од *повоља* (црквама и чисто баштинских, којима су давани са земљиштем и судски имунитети) кривично-правни су извори н. пр. *Жичка* (*Стефана Првовенчаног*) од 1220, *Хиландарска* (*Стефана Дечанског*) од 1357 (где се у чл. 4 прописује казна за неверу) и *Арханђеловска* (Арханђеловом манастиру код Призрена, Цара Душана) од 1348 (где се поред другог садрже одредбе о *вражди* [чл. 30]).

б) Од *уговора с Дубровачком ойшином и наредба о повластицама* истој кривично-правни су извори н. пр. уговор *Великог жутијана Стевана* од 1215, наредба *краља Стевана Првовенчаног* од (око) 1220, уговор *краља Уроша* од 1254 и наредба *краља Милутина* од 1308 (која је значајна за вражду).

в) Кривично-правни извори су и *босански уговори* (12.—15. век) с *Дубровником* (за убиство се плаћа 500 перпера, за татбу и гусу се дају 6 волова) и *повоље власијели* (богумилска босанска вера није одобравана манастире), као н.пр. повеља басанског Бана Стефана од 1322 (где се помиње „невера“) и *Бана Твртка* од 1354 (где се помињу клевета и невера).

г) Најзад треба поменути *спашује* разних приморских већих (за мање в. I 1) градова, нарочито Дубровника од 1272 и *Силија* од 1240 и (његова прерада, једина очувана) 1312 (израђене на латинском, под утицајем статута Венеције и других италијанских градова, с елементима словенског права [остале на снази до почетка 19. века, допуњаване у току векова разним „реформацијама“]).¹⁾

III. С великим појачањем државне власти у доба цара Душана створени су услови, да се већ постојеће *јавно* кривично право потпуно учврсти и прошири. Ово је учинио *цар Душан* својом кодификацијом у *Законику од 1349* (135 чланова) допуњеном 1354 (свега 201 члан).

1. Пре издања Законика преведена је (с грчког) око 1347—1348 *Синтагма Матије Власијара* од 1335. У њој су по азбучном реду изложене, као у Номоканону, одредбе византијског државног (световног) и канонског права. У почетку 15. века (око 1413) састављено је српско скраћено издање Синтагме, т. зв. *Скраћена синтагма* (насупрот *Пуној*). Синтагма је у преводу била потребна због упућивања на њу (на „закон св. ојаца“) у Законику, а служила је и за основ при изради пројекта Законика.

¹⁾ Уп. *Соловјев* 200.

2. Душанов законик (највећи европски законодавни споменик тога доба и једини с називом *законик* [у Чешкој пројекат од 1345, зван *Majestas Corolina*, Карла IV, одбачен на сабору 1355 и тек у 1500 први законодавни акт, „Устав земаљски“; у Пољској први пројекат у 16. веку, одбачен од сејма; у Русији тек у 16. веку Судбеник Ивана III, са 68 чланова; у Бугарској у опште не) обухвата све гране права, али је у њему претежно *кривично*. Извор му је, поред ранијих законских текстова и обичајног права, *римско-византијско право* (в. II 1 а), особито Синтагма. У њему се *виноси* нигде изричito не помиње, сем у чл. 57 („пизма“, scil. намера) и 78 („нахвалицом“ [умишљај]). Само се код убиства чини разлика у казни између умишљеног и нехатног („нахвалицом“) извршења (чл. 87), те се код осталих кривичних дела вероватно прећутно захтева умишљај. О поступању с децом и неподобним за урачунљивост не говори се нигде.

3. У Законику има неколико чланова, где се само наводи кривично дело, а за казну или и за његов појам (н. пр. невера) се упућује на „законик“ или краће на „закон“ (н. пр. чл. 52, 106, 109 и 144) „свештих ојаца“.

IV. Законик цара Душана остао је за све време трајања државе, т. ј. до пада *Десијотовине* (1459). *Десијој Стеван* је био преузeo извесну ревизију закона (1402—1427).

V. По паду *Десијотовине* престало је наравно важење Законика. Но стари законодавни акти чувани су у манастирима и преписивани (има двадесет преписа Законика) и вероватно примењивани на манастирским имањима. У 17. веку је чак извршена редакцијска измена и издан т. зв. „Душанов кодекс“ (уза њу Синтагма и „Јустинијанов закон“).

VI. За време турске владавине реакција је била (но в. V) приватна (прогонство, освета и композиција). Нарочито је она у Црној гори искључиво била приватна. Накнада за убиство звала се је *кровина* (квварина), а убица *кровник* (пушка крвница).

VII. У *Србији* се од првог устанка (1804) већ почињу издавати извесни кривични закони. Кривично право почиње дакле, одмах да добија *јавни* карактер.

1. Први је такав закон од 1804 (са око 14 тачака, од којих је седам очувано) *Проште Матије*.

2. 1807 издан је „*Кримилни законик*“ *Карађорђев*. О начину његовог постанка нема података, а имао је 38 §§-а (према неким документима 41), од којих први тринаест нису очувани.

3. За извесна дела владаје систем композиције. То су била лакша кривична дела, као проста краћа.

4. Сем ова два закона издато је било касније још неколико кривичних наредаба, решења, прокламација.

§ 12. Историја постанка српског Кривичног законика.
§ 13. Рад на реформи кривичног законодавства на страни.

5. Од 1815 до издања „Казненог (Криминалног) законика“ 1860 кривично право било је садржано у „Казнителном закону за полицајне преступке“ од 27. маја, 1850 и многобројним „височајшим“ наредбама, уредбама, решењима (н. пр. ур. од кажњењу крадљиваца од 22. маја, 1845). Но сем кривичних дела из законских прописа (савременијег облика но ранији) било је још и других, као што се види из разних предела. Крвна освета и композиција су исчезле брзо по 1815 (Милош Обреновић).

VIII. 1860 издат је „Казнени (Криминални) законик“, чиме су ранији посебни кривични закони престали да важе.

§ 12. Историја постанка српског Кривичног законика.

I. Рад на изради Кривичног законика отпочео је 1855 (А. Карађорђевић). „Савет књажевства српског“ је међутим био мишљења, да је његова кривична кодификација непотребна. Но 1858 сам је Савет покренуо питање законика. Комисија је усвојила пројекат раније комисије с извесним изменама. 1859 је он поново у неколико прeraђен. Обнародован је као „Криминални (казнителни) законик за књажевство Србију“ 29. марта, 1860 (М. Обреновић).

III. Многим законима о изменама и допунама (новелама) српски Кривични законик био је претрпео знатне промене у својој првобитној садржини. Престао је да важи 1. јануара, 1930, дана када је Кривични законик од 1929 добио обавезну снагу за целу државу (в. § 14 II).

§ 13. Рад на реформи кривичног законодавства на страни.

Књижевност. — За III: Живановић Тријализам у немачком пројекту Кривичног законика од 1925, Арх. 1927, 163 и сл. — За т. зв. ауторишарно (нем.) кривично право: Живановић Арх. 1935. — За IV: Givanovitch Alcune osservazioni sul progetto italiano di codice penale, Annuario di Diritto comparato et di Studi legislativi 6 (1931), P. 1, Fasc. II (и посебно).

1. После неуспеха комисија од 1887 и 1892, у Француској је тек 1930 (у децембру) установљена комисија за ревизију к. з. од 1810 (и к. с. п. од 1808). Она је објавила 1932 пројекат Општег дела (унев кривца као особено законско биће и ставивши га у засебан одељак, а уневши и мере безбедности), 1934 Посебног.

II. У Швајцарској (са двадесет и три кантонска кривична законика) од 1890 почело се је радити на стварању једног општег к. з. Пројекат истога је после многих прерада постао закоником 21. децембра, 1937.

§ 14. Рад на реформи домаћег кривичног законодавства.

Прихваћен је кривац као одвојено биће (I књ. 2. део) и унете су *мере безбедности*. Кривична дела су подељена у злочинства (Verbrechen) и иступе (Uebertretungen) и обе су групе обухваћене.

III. У Немачкој (где је 1902 створен „слободан научни комитет“ издао до 1909 „Упоредно излагање немачког и страног кривичног права“ [Vergleichende Darstellung des deutschen und ausländischen Strafrechts, у 16 књига] први комисијски пројекат с мотивима објављен 1909 (1911 њему „противни пројекат“ [Gegenentwurf] с мотивима [проф. в. Liszt-а и још тројице]), други 1913, трећи 1919. 1925 је објављен с мотивима нов пројекат, где је примљен кривац с *тирипартишном* редакцијом (чинећи строго разликовање између „објективне“ и „субјективне [личне]“ формулатије одредаба и наглашавајући то у мотивима). Овај пројекат је у нешто изменејеној редакцији објављен 1928.

Академија за немачко право у Минхену (законска комисија) спрема нов пројекат (истичући у смислу Трипартије [в. § 2 III 3] „волу“ кривичну као главни основ кажњивости [Willensstrafrecht] и тако кривца [Tätersstrafrecht]).

IV. У Италији је 1919 комисија (с Ferri-ем на целу) израдила пројекат Општег дела, који је објављен с мотивима 1921.¹⁾ Пројекат је примио кривца за законско биће и подељен је у три одељка (I кривично дело, II кривац [delinquente] и III „санкције“).

Овај пројекат није нашао на одобравање, нарочито због „санкција“ (мере безбедности, које су и казне). Пројекат нове комисије (где је био и Ferri) постао је закоником 1930. У погледу систематике стоји иза Ferri-евог, али је задржао изрично кривца, као законско биће, давши му особени одељак (од. IV: „О кривцу и лицу повређеном кривичним делом“). Уноси и иступе поред „преступа“ (двојна деоба кривичних дела).

V. На реформи се ради и у многим другим европским и ваневропским државама и у некима су већ објављени нови к. з. (в. § 2 IV).

§ 14. Рад на реформи домаћег кривичног законодавства.

Књижевност. — За I: Neubecker Der Entwurf eines Strafgesetzbuches für das Königreich Serbien. Eine kritische Skizze y Festgabe für Martitz 1911. Seidel Monatsschrift 8 555. Grispigni Sc. p 1911. — За II: Givanovitch Code criminel du Royaume de Yougoslavie, Schweiz. Z. 46 (1932) 305 и сл.

I. 1. 1908 била је образована у Министарству правде једна „ужа комисија“ за израду пројекта српског Кривичног законика. Њен пројекат је објављен 1910 („Пројекат и Мотиви Казненог законика“).

¹⁾ Relazione sul progetto preliminare di Codice penale italiano (libro I), служб. изд. Мин. правде 1921 (с француским преводом).

2. 1911 образована је била у Министарству правде „шира комисија“. Она је учинила знатне измене и допуне у пројекту. Њен пројекат, који је требало да буде дефинитиван, није објављен услед ратних догађаја.

Главне су новине у пројекту од 1911 према ономе од 1910: 1º увођење кривца у законски систем са свима консеквенцама, *принцијијелним и редакцијским* (гл. III.: „Кривично дело и учинилац“), 2º потпуно увођење мера безбедности, у засебној глави (гл. II: „Казне и мере бесбедности“).

II. У Министарству правде је кривични отсек некадањег „Сталног законодавног савета“ (васпостављеног 1929, па опет укинутог [на уштрб законодавства]) почeo од 17. јануара, 1921 да ради на унификацији. Пројекат је завршен и објављен с кратким мотивима 1923. 27. јануара, 1929 је обнародован и тако постао закоником. Према чл. 1 Закона од 16. фебруара, 1929 добио је за целу државну област обавезну снагу 1. јануара, 1930.

III. 1. Кривични законик израђен је на подлози српског пројекта од 1911 (не 1910). *Кривац* је с кривичним делом унет у гл. II, а казне и мере безбедности су прешли у гл. III. Строго је спроведено разликовање између *објективне* и *субјективне* формулатије.

2. При изради законика није задржана двојна деоба кривичних дела српских пројекта од 1910 и 1911 у злочине и преступе (*scil. иступе*). Примљена је тројна деоба, али су у законик унети само „злочинства“ и преступи, а иступи су остављени за посебан закон.

3. Пројекат закона о *истицанима* довршен је 1923. Од 1929 се налази у Министарству унутрашњих послова (у новој комисијској редакцији 1934).

§ 215. Историја Науке кривичног права (Кривичног права).

Књижевносц. — *Кисијаковски* Главнешије моменти историје науки уголовнога права. *Kantorowicz Albertus Gandinus und das Strafrecht der Scholastik* 1907. v. Moeller Julius Clarus aus Alessandria (v. Lil. Abh. 139) 1911. *Willmbücher Die strafrechtsphilosophischen Anschauungen Friedrichs des Grossen* 1904.

I. Док је римско приватно право достигло велики развитак, кривично право (садржано поглавито у 47. и 48. књизи Пандеката: *Libri terribiles*, у 9. књизи Кодекса и у последњој књизи Институција) је остало потпуно необрађено (само фрагменти о неким принципима). Научну обраду предузели су тек италијански правници, и то на измењеним римским текстовима и уз римско право у облику (богоњска школа, гласатори) гласа, т. ј. кратких примедаба, а доцније (постгласатори) дужих комен-

тара поједињих места *Corpus iuris civilis-a*. Најзначајнији криминалисти из тога доба су *Julius Clarus* (1525—1575) и *Prosper Farinacius* (1544—1618). Најстарије дело је *Gandinus-ово*, *Libellus de maleficiis*, написано 1262, а штампано 1491.

II. У Немачкој и Француској, као и у неким другим земљама је научно обрађивање кривичног права прешло из Италије. У 16 веку (особито од *Carpzov-a* [1595—1666]) почела се је стварати *синтетичка* метода, на место раније *егзегетичке*. Први уџбеник од научног значаја је *Böhmer-ов* (1732).

III. Кривично право се је од друге половине 18. столећа почело научно обрађивати место на латинском на народним језицима.

Као најважнији писци из тога времена могу се поменути: *Beccaria*, *Bentham* и особито *F. J. Feuerbach* (*Lehrbuch* 1801); а од половине 19. века: у Француској, пре *Garraud-a* (+ 1930) и *Garçon-a* (+ 1920), *Ortolan*; у Немачкој, пре *v. Liszt-a* (+ 1916), *Hälschner* (+ 1889), особито *Merkel* и *Binding* (теорија норми); у Италији, пре (криминалног социолога) *Ferr-i-a* (+ 1929), *Carrara*; у Русији *Тагањцев* и *Фојници*.

IV. У Србији је по паду средњевековне државе (1459) престали рад на праву отпочео, по обнови државе, рецепцијом страног права. Научни рад на кривичном праву отпочео је у извесној мери с почетком предавања ове гране права на Лицеју (1838, особити 1840 [засебан отсек, у оквиру природног права]), затим на Великој школи (проф. Гргур Миловановић, + 1924), па онда (1905) на Универзитету. Међу најранијим криминалистима може се поменути: *A Чумић*, особито *Ђ. Ценић* (*Објасненje Казнишленог законика* [1865]). Тада период, заснован на старој теорији, завршен је радовима *Јована Авакумовића* (1841—1828), чији је најзначајније дело *Теорија казненог права* (1887—1891).

* На стр. 1—31 је скраћено и дојуњено излагање *Увода* Општег дела (књ. I, §§ 1—15).

ОДЕЉАК I.

КРИВИЧНО ДЕЛО.

У В О Д

§ 16. Појам (формални и материјални) кривичног дела.

Књижевност. — За исту в. Живановић Основни проблеми Кривичног права 1930 (§§ 9 — 19) и Основни проблеми Етике 1935 (§ 4).

I. Кривично дело (неодређено звано и „кривица“ [у старим споменицима *кривина*]) је једна врста *неправа (деликта)*, кривично неправо за разлику од *приватног* (грађанског).¹⁾ Пошто је на тај начин *неправо* заједнички генус за кривично дело и приватни деликат (и остала), они морају имати извесне елементе заједничке (први и други).²⁾

II. Кривично дело (crimen) је (формални појам) према нама *проширијавно*, у казненом закону *предвиђено и условима инкриминације* одговарајуће проузроковање извесне последице радњом. Обележја (елементи) су кривичног дела дакле:

1. Кривично дело је *проузроковање* (scil. извесне последице) радњом (scil. људском), или краће *дело*.
2. Кривично дело је *проширијавно* проузроковање (дело).
3. Кривично дело је у казненом закону *предвиђено* проузроковање (дело). Овај трећи елеменат и следећи одликују кривично дело од приватног и осталих деликата, док су прва два елементи генуса *неправо* (в. I).
4. Кривично дело је *условима инкриминације* одговарајуће проузроковање (дело).

III. 1. Из дате дефиниције излази:

- a) Да је *основни елеменат* кривичног дела једна чињеница по себи

¹⁾ О кривичном делу као врсти *неправа* и односу кривичног неправа ка јавном и приватном в. Основни проблеми § 9.

²⁾ О *методама* одређења појма кривичног дела в. Основни проблеми § 10 I.

правно ирелевантна (реална, физичка појава), т. ј. да је дати појам кривичног дела реалистички (натуралистички).¹⁾

б) Да према Трипартицији кривично дело није „кажњиво“ дело („радња“) као према Бипартицији, већ дело, које је услов постојања кривца и према томе примене кривичне санкције против кривца.

2. Поред датог реалистичког појма кривичног дела постоји још и ошире реалистички (основни елеменат: радња), јуристички или нормативни (основни елеменат: повреда норме) и симбиоматички (кривично дело је појава, који је симбијом кривично-правне виности).²⁾

3. Наведени скуп обележја појма кривичног дела означава се као биће (саслоб) кривичног дела, и то као ошире биће истога за разлику од посебног, т. ј. скупа обележја, којима се одликују поједина кривична дела једна од других. Биће (опште и посебно) кривичног дела се у Бипартицији разликује у објективно (спољње) и (унутарње) субјективно (које се састоји из виности). Биће кривичног дела (за разлику од бића кривца) је у Трипартицији чисто објективно.

IV. Кривично дело по својој материји (супстанци), приружив овој априбутивне елементе његовог формалног појма (в. II 2—4), т. ј. с глеђашта материјално-формалног је противправна, у казненом закону предвиђена и услове инкриминације испуњујућа повреда (или угрожење) извесне индивидуалне или колективне постизања друштва у облику државе, која се без угрожења казном не може правно постизују (scil. in abstracto) заштити.

а) Материјално-формални појам кривичног дела даје објашњење, зашто се је историјски стално мењао круг кривичних дела и криваца (на име услед историјских промена у индивидуалним и колективним потребама друштвене егзистенције и у схватању о вредности појединих потреба и о опасности појединих радњи).

б) По теорији природног права (Grotius) кривична дела су (по својој материји) повреде природних права, права (праведног) по себи, права, која се не добијају од друштва, већ се имају на основу свог својства човека и према томе су, вели се, иста код свих народа у свим временима. Њима наспрот стоје посредно-правна кривична дела. Исту разлику чини и (Канторова) рационално-правна школа.

V. Облици (форме) кривичног дела. — Кривично дело има две највише опште врсте, свршено и покушај (т. зв. покушај) кривично дело

¹⁾ В. Основни проблеми § 10 I 4.

²⁾ О њима и против њих в. Основни проблеми § 10 II—IV.

или, како их треба назвати ради разликовања од његових низих општих врста, два облика (форме).

VI. Код извесних кривичних дела наступање последице је појамно обележје, захтева се dakle, да је последица (повреда или опасност) заиста проузрокована, док је код других њено наступање само (в. § 23 I) законодавни мотив инкриминације (н. пр. паљевина из § 187 к. з., увреда и многи иступи). Кривична дела прве врсте могу се назвати кривичним делима с конкретном, а друга кривичним делима с апстрактном последицом.

§ 17. Објекат кривичног дела.

Књижевносц. — v. Liszt Aufsätze 1 212. Frank Vergl. D. Allg. T. 51 71. Oppenheim Die Objekte des Verbrechens 1894. Hirschberg Die Schutzobjekte der Verbrechen (v. LII. Heft 113) 1910. Jacobs Schutzobjekt und Tatobjekt 1914. Kann Beiträge zur Lehre vom Rechtsgutbegriff im Strafrecht 1913. Rocco L'oggetto del reato e della tutela giuridica penale 1913.

I. О објекту кривичног дела у формалном смислу има неколико теорија (са већим бројем варијаната). Тако према једној то је правно заштитени интерес (н. пр. интерес на живот); према другој правно добро (н. пр. живот); према Merkel-у објекат је правно добро, али он може да буде схваћен и као правно заштитени интерес; према једној старој теорији објекат је субјективно право, н. пр. право на живот (против чега се наводи, да сва кривична дела нису управљена против субјективних права, н. пр. она против религије).

II. Објекат кривичног дела је према нама, не правно добро, јер тек повреда овог сачињава кривично дело (в. 2), већ просто добро или интерес. Интерес је вредност извесног предмета, н. пр. части, а добро је предмет од извесне вредности, т.ј. интереса, н. пр. част. Сваком интересу одговара dakle једно добро. Но ради јединства у излагању служићемо се само изразом добро.

1. Дато схватање (као и остала) објекта кривичног дела је формално. По својој садржини (материји) тај објекат је индивидуална или колективна постизања друштва у облику државе.

2. Објекат радње кривичног дела је правно добро, одн. правно заштитена потреба постојања друштва-државе.

III. Поред објекта кривичног дела у горњем смислу одређеног, који се назива заштитним, кривично дело има и граматички објекат, а он је двојак: граматички објекат у ужем смислу и најадни (или „материјални“ [што он не мора да је]). Најадни је онај објекат, према

кome сe радња појављује као *найад* на њ', другим речима као радња, која је (scil. објективно) на њ' *нейријашељски* управљена. Граматички објекат је пак предмет, на коме сe радња извршује (н. пр. код кривоклетства заклетва, код прављења и употребе лажног новца лажан новац). Заштитни, нападни и граматички објекат су код неких кривичних дела *испоставећи* (н. пр. Устав у § 94 т. 1 к. з.), а код неких потпуно *одељена* бића (н. пр. код кривоклетства) или су по два спојени (н. пр. код убиства).

IV. Код неких кривичних дела има *више најадних објеката*. Она су *двојака*: код неких је *сваки поједини* довољан (кривична дела с *мешовитим* (нападним) објектом, н. пр. § 251 к. з.), а код неких (ретких) су међутим *сви* потребни (н. пр. код побацивања дете и мати [*вишеобјектна* кривична дела]).

§ 18. Тројна деоба кривичних дела (кривичних дела — криваца).

Кънжевност. — O. Mayer Bedeutung und Wert der Dreiteilung der strafbaren Handlungen 1891. Hafter Schweiz. Z. 45 (1931) 149. Rosenberg Z 24 1. Daimer Die Unterscheidung der strafbaren Handlungen nach ihrer Schwere (Diss.) 1915.

I. У к. з. је прећутно (§ 15) усвојена *шројна* деоба кривичних дела у злочинства, преступе и иступе (трихотомија франц. к. з. и већине других). У њему се садрже на име *шежса* кривична дела, и она су раздељена у злочинства и преступе. Истуји, најлакша кривична дела су остављени на тај начин за засебну унификацију (в. § 14 IV), до које важе покрајински к. з. о њима одн. војв. з. о ист.

1. За деобу кривичних дела у злочинства и преступе меродана је према к. з. (§ 15) врста казне:

а) Злочинства су кривична дела, „за која закон прописује смртну казну, робџију или заточење“ (§ 15 ал. 2 к. з.).

б) Преступи су кривична дела, „за која закон прописује строги затвор, затвор или новчану казну“ (§ 15 ал. 3 к. з.).

2. Према § 1 срп. к. з. иступ је „дело, за који закони доносе затвор до месец (scil. [§ 21] 30) дана или новчану казну до три стотине динара“.

Као што се види, отсечне границе по величини прописане казне, која је до к. з. од 1929 постојала између иступа и преступа, сада више нема, пошто за преступе затвор не мора бити преко месец дана, нити новчана казна преко триста динара.

За сада је разлика између иступа и преступа двојака:

1º Истуи се садрже у старим к. з. одн. у војв. з. о ист. и у споредном кривичном законодавству.

2º За *пресиђаје* је минимум затвора према § 30 к. з. затвор од седам дана, а новчане казне двадесет и пет динара. Минимум *истићућег* затвора је међутим један дан, а новчане казне *ћеји* динара (§§ 311 и 313 спр. к. з.). Но споредно кривично законодавство се често не придржава овог критеријума, тако да се тада не зна, шта је у њему иступ, а шта преступ (изузев з. о сузб. скуп. од 1939 [разликује у чл. 16 по казни иступе и преступе]).

II. За горњу, тројну деобу кривичних дела меродавна је у ствари тежина не само кривичног дела, већ и кривца (н. пр. убиство извршено с умишљајем је злочинство [§ 167 к. з.], а нехатно преступ [§ 177 к. з.]). Тројна деоба је dakле у ствари тројна деоба кривичних дела — криваца (што је само Трипартиција могла да обелодани, док се је у Бипартицији мислило само на кривична дела).

III. Према § 15 к. з. одн. према § 1 спр. к. з. извесно дело је злочинство, преступ или иступ према казни, коју „закон“ за њу „прописује“. Меродавна је дакле казна у закону прописана, а не у конкретном случају досуђена (заслужена [као што се од неких узима за франц. к. з.]). Ако према томе суд за неко дело, које је према казни у закону прописано злочинство, изрече затвор, и. пр. због малолетства (§ 30 ал. 1 т. 3 к. з.), оно се ипак има сматрати као злочинство.

1. Казна законом прописана је казна одређена за конкретну врсту кривичног дела одн. кривца. Ако се примени § 74 к. з. за кривично дело, за које су прописане алтернативно злочине и преступне врсте казне (н. пр. робија или строги затвор), дело је злочинство, јер је у § 74 к. з. у питању једна посебна, а не општа пооштравна околност. То исто важи и онда, кад постоји *особито* шешки случај (§ 75 ал. 2 к. з.), као и кад постоји посебни поврат или поновни случај (н. пр. §§ 343 ал. 3 и 315 к. з.).

2. Кад су више врсти казни прописане алтернативно за једно кривично дело с тим, да се тежа има изрећи према околностима, важности случаја, величини повреде и сличном (н. пр. § 39 в. к. з.), меродавна је увек строжија врста, пошто то нису посебне пооштравне околности.

3. У случају мултилицирано (умножено) прописане новчане казни кривично дело је преступ или иступ према томе, да ли се налази у закону, у коме се садрже само злочинства и преступи, или у чисто иступном закону. Но ако се налази у некоме закону, који садржи и преступе (или злочинства) и иступе (н. пр. §§ 161 и 162 з. о шум.), онда је меродавна досуђена казна.

IV. Тројна деоба важи и за споредно кривично законодавство. И војна се кривична дела у § 10 в. к. з. деле према казни у закону прописаној у злочинства (смртна казна, робија и заточење) и преступе (строги затвор или затвор). Лакше повреде војних дужности оглашене су (место за војна исхуђења кривична дела) за војне дисциплинске иступе.

V. Значај тројног деобе кривичних дела. — Тројна деоба од значаја је у законском уређењу разних општих кривично-правних принципа (н. пр. застарелости и покушаја), затим у к. с. п.

VII. Критика тројне деобе. — Против тројне деобе су на-
ведене две примедбе:

1. Она се не заснива, наводили су стари француски писци, на тежини или, како још кажу, „природи“ и накримили саних дела, већ на тежини казне за њих прописане без узимања у обзор „моралне стране“. Ова примедба је неумесна, јер су казне за поједина дела одмерене на основу тежине њихове и уједно *кривача*, дакле и „моралне стране“, те су она у ствари на основу тога раздељена у злочинства, преступе и иступе. Поменути писци су као бипартисти то превидели.

2. При крају прошлога века је тројна деоба одређеније нападнута. Она се не заснива, вели се, на природи инкриминисаних дела већ на њиховој тежини, јер се иначе велики број иступа у данашњим к. з., т. зв. полицијски иступи не би смели да сматрају као кривична дела, пошто су они засебна врста *нейрава* (в. о томе § 33 III).

VII. У неким к. з. (§ 13) учињена је двојна деоба у преступе и иступе (н. пр. у итал. и швајц. к. з.), али по истом основу, тежини кривичних дела — криваца.

§ 19. Политичка кривична дела и остале деобе кривичних дела.

I. Полишичко је оно кривично дело, које је управљено прошив извесног добра полишичког државног поретка (унутрашњег или спољњег), т. ј. против извесног полишичког државног добра. Полишичко је оно добро, које припада држави као полишичкој власти, изнутра или споља (добро, у коме се држава као највиша власт господарења испољава на ошиши [не конкретан] начин). Сва та добра скупа сачињавају т. зв. полишички државни поредак (унутарњи [који обухвата н. пр. Устав] и спољни [као државна независност]).

Установа шелишчих кривичних дела налази се у к. з. (§ 12 ал. 2), у к. с. п. (§§ 281 ал. 3, 488 и 494) и у в. к. с. п. (§ 276). Али се ова дела у к. з. (као и у страним) не издвају као особена група у

његовом систему. То би у осталом било могуће само за чисто политичка и комплексна (в. II 3), а сем тога ова установа у закону не постоји непосредно због особености објекта, већ због блахијег кривично-правног поступања у извесним погледима с политичким кривцима.

II. 1. *Политичка* кривична дела се деле у *права и неправа*. Права (чиста или апсолутна) су она, чији је објекат искључиво какво *политичко добро* (н. пр. предузеће против Устава, § 94 т. 1 к. з.). Остале су *неправа* (*нечиста, релативна* [н. пр. увреда владаоца из § 308 к. з. и паљевина при поменутом предузећу]). Спорно је међутим за њих, да ли су и она *политичка* кривична дела. О појму *политичког* кривичног дела постале су тим поводом у Бипартицији две теорије: *субјективна* и *објективна*.

а) Према *субјективној* теорији политичко је свако кривично дело извршено из политичке *и побуде* (*causa efficiens* [према некима — у же субјективно схватање — у политичком циљу]), те и *релативна* могу бити политичка.

б) Према *објективној* теорији меродавна је *природа* кривичног дела посматраног *само за себе*, и из тога се закључује, произвољно, да *релативна* нису политичка кривична дела.

2. Према нашем мишљењу, а сходно Трипартицији, и т. зв. *релативна* су *политичка* кривична дела. Без значаја то, што је њихова радња већ сама за себе једно *обично* кривично дело (н. пр. увреда из § 297 к. 3.), јер таквих радњи има и код *обичних* кривичних дела (н. пр. права сложена кривична дела). Без значаја је и *побуда*, пошто је она као субјективни моменат ван појма кривичног дела. Но Трипартиција захтева за *политички* криминалитет (особито релативни) с обзиром на *ratio legis* у његову корист установљених привилегија, и за *побуду*, да је *политичке* природе (примљено на Конференцији за унификацију у Копенхагену), другим речима, пошто је побуда као субјективни моменат састојак кривца, да је *кривац* кривац *политички* (сазнање чега није било могуће Бипартицији).

2. С обзиром на горе речено релативно политичко је оно кривично дело, које је по свом непосредном објекту (н. пр. код увреде владаоца: част једног лица) обично кривично дело, а по посредном (политички поредак) политичко, а чисто оно, које је по свом искључивом објекту политичко.

3. Релативна политичка кривична дела се разликују у комплексна (или мешовита [н. пр. увреда владаоца, § 308 к. з.]) и конексна (н. пр. повреда ствари и паљевина при велеиздаји из § 94 к. з.).

III. Има кривичних дела, која су по својој природи (чиста или рељативна) ћелијичка кривична дела, али за која не важе разне привилегије.

легије (в. IV) политичког криминалитета (као особито неекстрадиција). Она (противно једном мишљењу [датом у опште или само у погледу оних привилегија]) остају ипак *политичка кривична дела*.

Поменута политичка кривична дела су:

1. Кривична дела, која су, вели се, управљена против „основа целокупног друштвеног уређења“ (против „друштва у опште“ [*анархистичка, комунистичка и националистичка*]), т. зв. *социјална кривична дела* или кривична дела против човечанства (као из § 100 ал. 2 к. з. и з. о з. ј. безб. и пор., сем чл. 6).

2. Убиство и у опште атентат на личност *страног државног поглавара* (или и на чланове његове породице). За њих постоји одредба о примени екстрадиције у већини међународних уговора о издавању (т. зв. *ашенгартска* [или белгијска] клаузула [по белг. з. о изд. крив. од 1855]).

3. Терористичка кривична дела. У Међународној конвенцији о сужијању тероризма од 1937 (Женева) допуштена је екстрадиција за њих.

IV. Разликовање између *политичких и обичних кривичних дела* од интереса је с гледишта како *унутарње-правног* тако и *међународно-правног* због *блажијих* одредаба у више погледа за прва:

1. а) У неким страним правима (у француском) *казнени* систем за политичка кривична дела је *особен и блажији* (без смртне казне) него за обична (не у к. з.).

б) За политичке кривце прописано је *блажије* поступање у заводима. У нас они уживају олакшице при извршењу казне лишења слободе из §§ 75 и 77 з. о извр. ових к., ако су им у пресуди признате (§ 281 ал. 3 к. с. п.).

в) Издавање за политичка кривична дела није допуштено према унутарњем (§ 12 ал. 2 к. з.) и међународном праву (но в. горе III 2 и 3). Према уговорима ова привилегија важи и за релативна, док је то у теорији спорно (по нама она не треба да важи само за *убиство* с умишљајем, извршено на *сврх* начин или с угрожењем *живота* више лица).

г) У погледу *амнесије* не чини се у к. с. п. и Уставу разлика између политичких и обичних криваца. Али према §-у 276 в. к. с. п. може се политичким кривцима повратити помиловањем и *војничка* част (изузетно од §-а 270 ал. 2 в. к. с. п.).

2. Дуго време су се политички кривци обратно строжије казнили, судили су им изузетни судови и при појави екстрадиције она је само на њих примењивана. Измене су настале после Француске револуције од 1830. Разлог промене у поступању са политичким кривцима се јасно огледа само у Трипартицији, јер он лежи у природи и *политичког кривичног дела* и поглавито *политичког кривца*. Овај кривац дела према

свом уверењу у интересу целога друштва (из социјално-алtruистичких побуда дакле) ради побољшања политичких установа (једна врста т. зв. *еволутивног криминалитета*). Политичка кривична дела пак нису управљена *прошив поштреба друштва-државе у опште* (као што је лична безбедност), т. ј. као *друштва*, већ против једног (*пролазног политичког уређења*, т. ј. против друштва — државе као државе).

V. Остале деобе кривичног дела. — О другим деобама ће бити речи у току излагања о кривичном делу, пошто су стиме у вези (*чињењем и нечињењем, повреде и угрожавања*, праста и сложена и т.д.). О деоби кривичних дела у обична и војна. Војно кривично право.

§ 20. Систематика учења о кривичном делу.

Књижевност. — *Живановић* Основни проблеми §§ 18 и 19. *Beling Die Lehre vom Verbrechen* 1906. *Graf du Zohna* Z 27 329.

I. Учење о кривичном делу има за предмет појам кривичног дела у *општине*, као родног појма свршеног и покушаног кривичног дела дакле, и његове елементе.

II. 1. Кад је *више* кривичних дела извршено *једном истом* радњом (т. зв. *идеални стицај*), изриче се према закону ипак само *једна* казна. То је т. зв. *јединство* кажњивости и поред *правне* (законске) вишине кривичних дела.

2. Кад се *више* извршења ког кривичног дела са *више* радњи сматрају у закону као *једно* кривично дело, *једна* се казна изриче. То је т. зв. *правно* (законско) *јединство* кривичног дела. Ово *јединство* и горње обухватамо под заједнички појам *јединство* кривичног дела с гледишта *кажњивости*.

III. Систематски је немогуће, да се изучавање двају наведених јединстава (унитета) унесе у изучавање *елемената* кривичног дела, јер се њима допуњује учење о кривичном делу као *целини*. Сходно томе ће учење о кривичном делу, I. одељак Општег дела дакле, бити подељено, после овог Увода, у два отсека: I. обележја кривичног дела и II. поменута јединства. О *свршеном* и *покушаном* кривичном делу ће се ради једноставности излагања расправљати у учењу о *кривцу*.

I. Отсек I ће бити подељен у четири главе, од којих ће свака имати за предмет изучавања један од четири елемента кривичног дела.

2. Отсек II ће бити подељен у две главе, од којих ће свака имати за предмет једно од поменутих јединстава.

2. Радња је дакле у кривичном праву (као и у праву у опште) само телесно држање (или у психолошком смислу само „спољна радња“).

а) Телесно држање је по себи телесни *покрет*, т. зв. *чињење*, или *протуштање* телесног покрета, т. зв. *нечињење*. Има према томе две врсте радње (т. зв. [код *трајних* кривичних дела] *активно држање* [позитивно, стање акције, и негативно, стање инерције], н. пр. код лишења слободе [т. зв. трајна радња, наступајућа радња и последицу код *трајних* кривичних дела]): *чињење* и *нечињење* (*позитивна* и *негативна* радња), на основу чега се и кривична дела разликују у кривична дела *чињењем* и *нечињењем*. Телесни покрет је у физиолошко-психолошком смислу контракција мишића.

б) *Психички доживљаји* (појави, акти или процеси, „унутарње радње“ у психолошком смислу) нису дакле радње. Кривична дела *мишљења* (убеђења, одлуке или намере) не постоје (пето роепат *cognitionis patitur* [Ултијан]).

в) *Хотичносӣ* није дакле елеменат појма људске радње (и невольне радње су радње), као ни *последица*.

II. Разликују се две врсте кривичног дела *нечињењем*:

1. *Право* (или *чисто*) или кривично дело *нечињењем* у ужем смислу или просто *нечињењем*. То је кривично дело, чија је изрична радња нечињење (само или уз некоје чињење), н. пр. непријава припреме злочинства из §-а 135 к. з.

2. *Неправо* (или *нечисто*) или кривично дело *чињења нечињењем*. То је кривично дело *чињењем* (по изричној радњи), у колико се може извршити *нечињењем*, т.ј. у колико је ово његова *могућа*, али *прећућна* радња (н. пр. убиство).

3. И кривична дела *чињењем* се могу сходно реченом (под 2) поделити у две врсте: у она, која су *само чињењем* (н. пр. крађа), и у она, која су *и чињењем и нечињењем* (н. пр. убиство). Прва се могу назвати *чиста чињењем*, а друга *нечиста* (или *мешовита*).

III. Горње схватање радње је њен *реалистички* појам (одговара *реалистичком* појму кривичног дела).¹⁾ Према *јуристичком* схватању радња је остварење *правно релевантне воље*.

¹⁾ В. Основни проблеми §-10 IV.

ОТСЕК I.

ОБЕЛЕЖЈА КРИВИЧНОГ ДЕЛА.

ГЛАВА I.

Кривично дело као проузроковање (scil. извесне последице) ради њом (као дело).

§ 21. Предмет I главе.

I. Проузроковање радњом, основни елеменат кривичног дела, садржи три елемента, *радњу*, *последицу* њену (посматрану сама за себе, т.ј. без обзира на њен однос према њеном узроку) и *узрочу везу* између њих. Сваки од ова три појма биће предмет по једног одн. више засебних §-а.

II. У овој глави имају бити расправљана још три предмета: врсте радњи с гледишта *последице* и њихов *узрочни* карактер, *узрочност нечињења* и *место и време* кривичног дела.

§ 22. Радња.

Књижевносӣ. — *Givanovitch Du principe de causalité* 13. Б. Лоренц Мисао и акција 1930. *Radbruch Der Handlungsbegriff* 1904. v. *Liszt Aufsätze* I 212 и Z 6 663. *Liepmann* 19. *Lammasch Handlung und Erfolg* 1882. E. Wolff (Zur Frage der Anerkennung von Ueberzeugungsverbrechen) Z 47 396. *Kollmann Die Stellung des Handlungsbegriffs im Strafrechtssystem* (v. *Lil. Heft* 91) 1908. — За I 1: *d'Adossio Bestie delinquenti* 1892. *Amira Tierstrafen und Tierprozesse* 1891. *Evans Criminal prosecution of animals* 1906.

I. Радња је људско телесно држање.

1. Радња (телесно држање) мора дакле (за разлику од старог права) бити људска. Само човек може бити извршилац (активни субјекат или просто субјекат) кривичног дела, јер се правни прописи обраћају само на људе.

§ 23. Последица.

Књижевност, — В. књ. § 22. *Givanovitch* (в. књ. § 24) 16. *Markus Der Begriff des Erfolges im Strafrecht* 1903. *Hofheinz Verletzung und Gefährdung als Kriterium der Zweierfolges im Systeme der Zweiteilung der strafbaren Handlungen* (v. *Lil. Heft 79*) 1907. *J. v. Kries Die Prinzipien der Wahrscheinlichkeitsrechnung* 1881, *Ueber den Begriff der objektiven Möglichkeit* 1888. *Rohland Die Gefahr im Strafrecht* 2 изд. 1887. *Busch Gefahr und Gefährdungsvorsatz in der Dogmatik des modernen Strafrechts* 1897. *Beling* 202 и сл. *Finger* Der Begriff der Gefahr 1889. *Henckel Der Gefahrbegriff im Strafrecht* (v. *Lil. Abh. 270*). Der Begriff der Gefahr 1890. *Ulmann Vergl. D. Bes. T. 9 32. Schwendemann Die Gefahr im schweizerischem Strafrecht* 1920. *Lammasch Das Moment der objektiven Gefährlichkeit* 1879.

I. Из основног елемента кривичног дела излази, да свако кривично дело има *последицу* (н. пр. код убиства смрт). Према једном мишљењу међутим има кривичних дела без последице, као н.пр. увреда (звана *формална*, *делатна* или *нейоследична*, а остала *машеријална* или *последицна*). Ово погрешно мишљење превиђа, да је између поменутих кривичних дела и осталих разлика само у томе, што је код њих теже од радње *одвојити* последицу, али да ове и код њих има. Сем тога до тични превиђају, да има кривичних дела, где је *настућање* последице само *законодавни мотив инкриминације* (в. § 16 VI),¹⁾ и ту спадају баш т. зв. *формална*.

II. Последица је на (заштитном) *објекту кривичног дела* (т. ј. на добру; са *машеријалног* гледишта [в. § 33 II]: на *потреби* постојања друшта-државе) *произведена промена* (*динамичка дефиниција*) одн. *стање* (*суштинска дефиниција*) у *спољњем свету*. Свака је таква промена *чулна* опажљива, а то је негде (н. пр. код увреде) појамно обележје. Но чулна опажљивост не може се сматрати као обележје *последиц*, јер је она по себи разумљива, а сем тога је као субјективна појава (*Трипартиција*) страна самој последици као чисто *објективној* појави.

1. Последица се може произвести на *стварима* или на *људима* (било као *физичка* промена, н. пр. смрт код убиства, било као *исичка*, н. пр. код увреде) или на каквом чисто *законском* бићу (као н. пр. на Уставу из §-а 94 т. 1 к.з.). Може се састојати у тренутној (н. пр. код убиства) или у више или мање трајној (код трајних кривичних дела) промени.

2. Појам последице горе дат доследно реалистичком појму кривичног дела је и сам *реалистички*. Заступници јуристичког појма је схватају јуристички, на име као промену у *правном* свету.

¹⁾ В. Основни проблеми 72.

3. Онај, на чијем се добру производи последица, зове се *попретником* (или *пасивним* субјектом кривичног дела). То може бити само човек и правно лице одн. држава (само они имају дакле *пасивну* способност за кривична дела [не и животиње]).

III. Има две врсте *последице: стање повређености* (*попреда, штета*) и *опасност* (стање *угрожености*). Има према овоме две врсте кривичних дела: кривична дела *попреде* (као убиство) и *угрожавања* (као *одбацивање*).

1. *Опасност* је *конкретна* или *аистрактна*. *Прва* је с извршењем одређене радње *стварно настујела* опасност по неко правно добро (н. пр. на дете, изложено ноћу, кола су се упутила, те је његов живот већ доведен у опасност). *Аистрактна* опасност пак је с извршењем одређене радње *у оште могућа*, али у датом случају *ненастујела* опасност по извесно правно добро (н. пр. по живот одбаченог детета). Ове су радње инкриминисане на основу презумпције, да су *по правилу* конкретно опасне по дотична добра. Код неких кривичних дела се захтева *конкретна* (*конкретна* кривична дела угрожавања, н. пр. поплава из §-а 196 к. з. [„доведе“]), а код других је довољна *аистрактна* (*аистрактна* кривична дела угрожавања, н. пр. из § 198 [„да може“]). У оба случаја (не и у случају под 2) суд мора да утврди *елеменат опасности* (в. § 16 VI).

2. Код извесних *оште опасних* кривичних дела (као из гл. 17 к. з.) *опасност* је, у опште или у извесним случајевима, само *законодавни мотив инкриминације* (в. § 16 VI), н. пр. код прављења расправљајућих материја (§ 193 к. з.).

3. Појам *опасности* почива на појму *могућности* (чији је само већи ступањ вероватноћа). Могућност се схвата *објективно* и *субјективно*. Према једној (негативној) теорији (која је полазна тачка *субјективне* нешто (н. пр. смрт лица А) је с извршењем извесне радње *могуће* само, ако се је то у ствари и догодило, те *опасност* као врста последице *не постоји објективно* (као *објективни реалитет*). Према *субјективном* схватању пак нешто је с извршењем извесне радње *могућно*, ако се (сходно искуству) *може очекивати* (донети *суд*), да ће се то произвести, те је без значаја, да ли се је то у ствари догодило, и тако је *опасност* један облик последице, али само као чисто *субјективна* чињеница (као *субјективни реалитет*).

Поменута *објективна* теорија је у супротности с позитивним правом, јер се код кривичних дела угрожавања опасност *објективно* формулише (не као суд). У осталом такве инкриминиције имају смисла само, ако је опасност *објективна* појава, јер би се иначе заснивале на

произвољности. Сем тога по нама се баш с *објективног* гледишта опасност појављује као врста последице, јер се радње код дотичних кривичних дела показују већ *по себи* као *услов*, који води последици, као појава дакле, која је *подобна*, да повреду добра произведе и која ће је произвести, ако се стекну други ван ње стојећи услови. Постоји дакле опасност као нешто *објективно* (као *објективни* реалитет).

4. *Опасност* је дакле, као и повреда, једна промена или стање. Она је стање могућности настанивања каквог штетног (нежељеног) догађаја, т. ј. повреде ког добра. Степен могућности је без значаја за њен појам.

5. Свака опасност по добра не може бити инкриминисана (чак ни по живот људски). Горе одређена опасност није дакле увек *кривично-правна*. Има много социјално корисних радњи, које нужно садрже извесну већу или мању опасност, те се не могу инкриминисати (н. пр. трке) већ само ограничiti ради смањења опасности. Остаје тако, да се нађе оно, што одликује *кривично-правну* опасност од осталих и према томе да се под 4 дата дефиниција *дойуни*.

ДОПУНЕ И ИСПРАВКЕ

За I. къ. Ойшишег дела

Страна

- 164 У наслову после „испуњени“ ставити: („или објективна реалистичка теорија“).
 319 Под 3 у 4. реду после „напунио“ додати: „али је малолетан или иначе неспособан за правне послове“; — у 8. реду место „не каже“: „није раније прописивало“; — у 9. реду место „има“: „имало“.

За II. књ. Оїштег дела.

- 22 Под а додати на крају: „према чл. 21 ур. о уљарицама и јестивом уљу од 16. августа, 1940 кривично одговара водилац послова, а правно лице чак не јемчи с њиме за новчану казну“.

- 272** Додати на краю:

„III. Као две нове главне или споредне (иступне) казне уведене су 1939 и 1940:
1⁰ Ућућивање на принудан боравак у које друго место, предвиђено
у § 2 ур. о изм. и доп. з. о зашт. јав. безб. и пор. у држ. од 15.
децембра, 1939 за ремећење реда и мира као казна, која ако власт за по-
требе националне...“

требоно наје, замењује изрицање иступне казне из посл. ал. чл. 12 ур.
2⁰ Уућење на принудан рад, предвиђено, заједно с упућењем на принудан боравак, у чл. 2 ур. о упућивању несав. спекул. на прин. боравак и прин. рад од 16. маја, 1940 и чл. 5 ур. о мерама које се односе на Јевреје у по-гледу обављања радњи с предметима људске исхране од 5. октобра, 1940, у чијем чл. 4 за исто дело (на име настављање даљег рада трговачким радњама из чл. 1 противно одлуци надлежне власти о забрани тога рада) су прописане преступне казне (које изричу редовни судови) затвора до две године и новчана до 50,000 динара. Према обема посл. ур. је упућење на принудан *rad* уз упућење на принудан *боравак* прописано само против лица, која су „већ једном правноснажно осуђена“ за које дело из чл. 1 прве одн. из чл. 4 ал. 1 друге. У њима двема су обе ове казне прописане *факултативно* уз казну прописану за дотично кривично дело, али тако да је оне замењују, кад их општа управна власт изрече (в. и 10).

Обе казне изриче по свим трима ур. *првостепена опште управна власност*, а извршују се под надзором првостепене управне власти *месица*, где је лице уђено, и ова му одређује где ће становати. У првој ур. није одређен максимум принудног боравка, док према чл. 2 друге и чл. 5 треће он не може трајати дуже од шест месеци, а у поновном случају дуже од годину дана. За принудан *рад* је прописано у чл. 2 друге ур., одн. у чл. 5 треће, да ће га дотична лица вршити „на јавним радовима, на које их упути власт, која је донела одлуку“. Против одлуке првостепене опште управне власти допуштена је жалба на другостепену управну власт у року од осам дана од дана саопштења (§ 2 ал. 2 прве, § 4 ал. 1 ст. 1 друге и чл. 5 треће ур.). Министар унутрашњих послова може „по праву надзора“ поништити одлуку о упућивању на боравак у друго место (§ 2 ал. 3 прве ур.), одн. о упућивању на принудан боравак и принудан рад (чл. 4 ал. 2 друге, чл. 5 треће ур.).

- 307 Под 2 додати на крају: „В. Основни проблеми Кривичног и Грађанског процесног права 2 § 14 II 3 о процесно-правном карактеру функције надзорног судије“.

* Завршетак овог скраћеног и допуњеног излагања књиге I Општеј дела, стр. 1-140, §§ 1-23.

393 (497.1)

ОСНОВИ

КРИВИЧНОГ ПРАВА

КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ОПШТИ ДЕО

к

з

од

Др. ТОМЕ ЖИВАНОВИЋА

РЕД. ПРОФЕСОРА КРИВИЧНОГ ПРАВА НА УНИВЕРЗИТЕТУ У БЕОГРАДУ

I. КЊИГА

(Увод. — I. Кривично дело).

С В. 1.—з.

БЕОГРАД
1941

ШТАМПА „МЛАДА СРБИЈА“, БЕОГРАД — УСКОЧКА 4 ТЕЛ. 21352.